

SLEKT OG DATA

Tema: Lov og Rett

Innhold

Redaktørens spalte	3
Lederens spalte	4

Tema Lov og Rett

Lov og rett på internett	6
Slektsforskning og personvern	11
Tilgang til kommunalt arkivmateriale	14
Skifte- og arverettsregler	20
Bilder, bruk og slektsforskning	31

Hvordan brenne cd-er	31

Foreningsstoff

Har du prøvd DIS-chat?	39
DIS-trefferfaringer	40
Bokomtaler	41
Smånytt	44
DIS-kalenderen	46

Forsidebilde

«Snubildet» - tegningen tilhører Ragnar Albertsen i dag, og gjengis med hans tillatelse. Les mer om bildet på side 28-29. Dette «snubildet» er ikke bare et eksempel på hvilke rettigheter som er knyttet til tegninger. Motivet er også knyttet til den tosidigheten vi gjenkjenner i opphavsretten - opphavsmannens rett til å råde over sitt eget åndsverk, og allemannhetens rett til tilgang til åndsverket.

Kanskje er tegningen også et bilde på det «Janusansiktet» som karakteriserer spenningsfeltet mellom amatører og profesjonelle?

Medlemsblad for DIS-Norge.
Utkommer med 4 nummer pr år

Abonnement for bibliotek og liknende institusjoner kan tegnes for kr 300 pr år

Bladets adresse:
DIS-Norge
Postboks 6601 St. Olavs plass
0129 Oslo
epost: sd-bidrag@disnorge.no

Redaktør:
Tone Eli Moseid
slekt-og-data@disnorge.no

Neste nummer sendes ut i mai/juni. Siste frist for levering av stoff er 30. april

Annonser kan tegnes ved henvendelse til kontoret

Opplag: 9 000
Produksjon og trykk:
Stens trykkeri AS, Dilling

Design: Siv-Bente Grongstad

Redaksjonskomite:
Tone Eli Moseid, redaktør
Marit Bødtker
Finn Holden
Liv Marit Haakenstad
Jan M. Keus
Arnfinn Kjelland
Knut Winje

Redaktørens spalte

2005 er det store jubileumsåret. Vi skal feire at Tyskland kapitulerte i 1945 og fem okkupasjonsår var over. Vi skal feire at Norge løsrev seg fra unionen med Sverige og ble en selvstendig nasjon i 1905. I tillegg skal vi feire DIS-Norges 15-årsjubileum. Som en forening for slektsforskere som bruker data som hjelpemiddel har DIS-Norge eksistert kortere tid enn det som regnes som etterkrigstiden, og vi er unge i forhold til Norge som nasjon. Men i forhold til den teknologiske utviklingen og den utbredelsen Internett har fått på svært så kort tid, er foreningen vår for en pioner å regne - en pioner som har klart å markere seg som både kunnskapsrik, erfaren og nyttig for et stadig voksende antall medlemmer.

Med utgangspunkt i 15-årsjubileet og med en ny redaktør og ny redaksjonskomite på plass passer det bra å markere med en ny utforming av Slekt og Data. Fra å være et blad om, av og for medlemmene, preget av amatørernes entusiasme, har Slekt og Data utviklet seg mot det som den nye redaksjonen nå ønsker skal utgjøre en enda tydeligere profil for bladet. Innholdet skal preges av faglig kvalitet - selv om DIS-Norge er en forening for den glade amatør, skal artiklene i bladet ikke framstå som amatørmessige. Da DIS-Norge ble startet, besto medlemsmassen i stor grad av datakyndige, erfarne slektsforskere. Og ja - mange var godt voksne menn, og de fleste bodde i Osloregionen. I dag organiserer DIS-Norge medlemmer i alle aldre, over hele landet, og med et bredt kunnskapsfelt. Kort sagt - vi er mer forskjellige i dag enn for 15 år siden. Dette må bladet også gjenspeile, gjennom å presentere stoff for både den uerfarne og den drevne slektsforsker.

Et blad som Slekt og Data bør inneholde stoff om både slektsforskning og data. Noen hevder at generell innføring i datatekniske ting ikke hører hjemme her, medlemsundersøkelsen sier at medlemmene vil ha datastoff i bladet. Utfordringen for redaksjonen blir å finne fram til stoff som er relevant, spesielt i forhold til hovedtemaet for nummeret.

Første nummer i denne nye årgangen er viet «Lov og rett». Diskusjoner og spørsmål på Slektsforum viser med all mulig tydelighet at det er behov for å øke kunnskapen blant medlemmene på dette feltet. Det er

mange overtramp og små tabber som kan unnskyldes med at man ikke visste bedre, at her er vi i amatørernes verden. Men når det gjelder norsk lov er det ikke noe som heter at man ikke kjente regelverket. Vi må alle ha et visst nivå av kunnskap om lover og regler som gjelder personvern, som gjelder retten til innsyn i arkivene, og ikke minst de lover og regler som gjelder for den digitale verden - «lov og rett på internett».

Dette temaet passer selvsagt også godt sammen med at DIS-Norge feirer sitt 15-årsjubileum. Skal DIS-Norge fortsatt framstå som en kunnskapsrik og erfaren forening de kommende 15 årene, må vi bidra til at medlemmene får sjansen til å skaffe seg innsikt i aktuelle saker.

Det skal selvsagt også være plass til stoff i et medlemsblad om og av medlemmene. Foreningsstoff vil dere fremdeles finne i bladet, men mer atskilt fra det øvrige faglige stoffet. Det dere derimot ikke vil finne i hvert eneste nummer, er faktaopplysninger om styresammensetning, aktivitetsutvalg og medlemstilbud. DIS-Norge har flotte internettsider der alle slike opplysninger er tilgjengelig i oppdatert versjon til enhver tid. De av dere som ikke har tilgang til internett, vil kunne finne en oversikt i ett av numrene pr. år - som regel i forbindelse med presentasjonen av nytt styre etter landsmøte, eller ved presentasjonen av det som har foregått på tillitsmannskonferansen.

Jeg håper det nye bladet faller i smak - det har vært flere skjær i sjøen som har ført til at bladet kom senere i trykken enn beregnet. La oss håpe det var verdt å vente.

Tone Eli Moseid

Lederens spalte

Godt nytt slektsforsker-år

Det er kanskje litt sent å si det nå når vi allerede er mer enn 3 måneder inn i det nye året. Men det er vel aldri for sent å ønske noe godt? 2004 var på mange måter et godt år for DIS. Kanskje ikke et eksepsjonelt år, men jeg mener at vi i løpet av året fikk bragt slektsforskningen i Norge videre. Vi har også blitt noen flere i løpet av året, men gjennomtrekken i organisasjonen er litt for stor. En av våre prioriterte oppgaver framover blir derfor å finne måter å holde på medlemmene lenger.

Viktig i 2005

Jeg har ved flere anledninger nevnt visjonen for DIS-Norge og det har med rette medført spørsmål om ”hva nå” – hvordan kommer vi videre. Dette er etter min mening noe av det viktigste for oss i DIS – hva skal våre prioriterte oppgaver være framover. Under forberedelsene til det siste landsmøtet og under møtet ble det drøftet et sett med målsettinger for vårt arbeid. Denne diskusjonen er på langt nær ferdig, og skal vel heller ikke være det. Styret vil om kort tid bringe denne debatten inn i Slektsforum slik at medlemmene kan være med på å konkretisere våre målsettinger. De tre hovedmålsettingene som er foreslått lyder foreløpig slik:

- Gi medlemmene slektsfaglig kunnskap på alle nivåer samt kunnskap om data- og informasjonsteknologi relevant for slektsforskerarbeidet
- Gjøre slektsinformasjon lett tilgjengelig
- Effektiv drift av organisasjonen lokalt og sentralt

Det er sansynligvis ikke vanskelig å være enig om disse formuleringene. Det viktige og spennende framover blir å konkretisere videre i form av tiltak for hvordan målsettingene kan oppnås.

Personvern

Et av temaene i denne utgaven av Slegt og Data, gjelder spørsmål omkring personvern. Jeg tror at vi alle sammen trenger å bli minnet om de regler som gjelder på dette området. Ikke minst trenger vi å legge oss på minnet at vi skal være veldig forsiktige med å legge

ut data på internett eller i andre sammenhenger som inneholder opplysninger om levende personer. Vi må i alle fall sikre at vi har disse personenes samtykke.

15-års jubileum

Det at DIS-Norge kunne feire 15-års jubileum 12. januar i år, gikk vel de fleste forbi. Markeringene var meget sparsomme. Men det at 22 (?) personer samlet seg på denne datoen for 15 år siden og startet foreninga vår, er det absolutt grunn til å markere. Vi har ikke så mange unge medlemmer i DIS. Kunne dette jubileet være et utgangspunkt for å verve noen flere? Hva med å tilby et års gratis medlemsskap for 15-åringer som ønsker å drive med slektsforskning? Styret arbeider med dette forslaget nå og vil senere presentere et opplegg. Med i dette hører også et forslag om en varig ordning med ungdomsmedlemsskap til en redusert pris.

Tillitsmannskonferansen

Vi arrangerer hvert år en tillitsmannskonferanse hvor alle lokallagene kan sende representanter. Årets konferanse blir i Moss 22. – 24. april. I løpet av konferansen vil vi markere 15-års jubileet og vi vil også legge inn en markering av 100-års jubileet for frigjøringen i 1905. Et viktig tema på konferansen blir konkretiseringen av våre målsettinger – hva skal vi i DIS-Norge sentralt og lokalt gjøre for å oppnå visjonen om at DIS-Norge skal være landets ledende slektsfaglige møteplass.

Slektsforum

Vårt nye diskusjonsforum vokser stadig og aktiviteten er økende. Det gjenstår imidlertid en del enda før vi kan kalle det en suksess. Noe av det viktige her er å gjøre forumet bedre kjent for medlemmer og andre slektsforskningsinteresserte. De fleste av lokallagene har nå fått flyttet sine egne diskusjons- og etterlysningssider inn i Slektsforum, men noen få gjenstår. Dette vil nødvendigvis ta noe tid og det trengs sikkert en del frivillig bistand for å få dette til.

SMÅ NYTT

Nye internett-sider

Endelig ser det nå ut til at våre nye hjemmesider er på plass. Når dette leses er sidene forhåpentligvis oppe og går. Vi får dermed et nytt og bedre verktøy i vår utadrettede virksomhet. Ved siden av Slekt og Data er våre internett-sider de viktigste tilbudene DIS-Norge sentralt kan gi sine medlemmer.

Leve med kulturminner

Regjeringen har nylig lagt fram en stortingsmelding om arbeidet med bevaring av kulturminner. Meldingen begrenser seg dessverre til i hovedsak å omfatte faste kulturminner i det fysiske miljøet. Som slektsforskere og som en del av kulturvernarbeidet i Norge, er det selvsagt at vi støtter slike tiltak. Vi støtter derfor regjeringens forslag om blant annet å øke tilskuddet til bevaring av fredete kulturminner i privat eie med 175 mill.

Vi må imidlertid sammen med blant annet en del av våre samarbeidspartnere i Kulturvernforbundet, aktivt arbeide for at også det som kalles vår immaterielle kulturarv og som blant annet handler om å ta vare på og gjøre tilgjengelige kildene til vår historie, må få en oppgradering.

Jeg ønsker alle lykke til med slektsforskningen i 2005.

Finn Karlsen
leder@dis-norge.no

I staten Washington fortelles det stadig en uvanlig historie om norsk-amerikanske navn. Det sies at det mest ordinære navnet i telefonkatalogen for Seattle er Anderson, tett fulgt av Johnson.

I 1990 stilte overrettsdommer Keith Callow til gjenvalg i staten Washington. Til alles store forskrekkelse tapte han valget til en forsvarsadvokat i småbyen Gig Harbor. Småbyen, en liten fiskerlandsby ved kysten, hadde mange norsk-amerikanske innbyggere, og en av dem var denne forsvarsadvokaten Charles Johnson.

Hvordan kunne han vinne valget, ukjent som han var for de fleste? Vel, delvis kom det av at Callow tok seieren såpass på forskudd at han ikke brydde seg så mye om å drive valgkamp. Men det som virkelig gjorde utslaget, ifølge valganalytikere, var at selv om ikke så mange kjente Charles Johnson, kjente de aller fleste en eller annen som het Johnson, og de fleste av disse var kjekke og anstendige og opptatt av lokalsamfunnet, slik norsk-amerikanere ofte er. Så mange av velgerne følte de kjente ham fordi de kjente en eller annen hyggelig Johnson.

Chuck Johnson vant med 53 over 47 prosent. En av seniordommerne, Robert Utter, tok på seg ansvaret med å lære opp den unge dommeren, som var bare 39 år da han tok sete i statens høyeste juridiske embete. Og i dag er dommer Johnson et meget aktet medlem av retten, som tjener staten med ære, dedikasjon og visdom.

Vil du se hvordan han ser ut, kan du ta en titt her. Du gjenkjenner ham selvsagt på hans brede, norske panne:
http://www.courts.wa.gov/appellate_trial_courts/supreme/bios/?fa=scbios.home

Lov og rett på internett

AV TONE ELI MOSEID

Tone Eli Moseid

toneem@online.no

Utdannet som bibliotekar, med tilleggsutdannelse innen ledelse, IKT, historie og lokalhistorie. Tok særskilt spesialfag i opphavsrett ved Universitetet i Oslo høsten 2003. Ansatt som seniorrådgiver i ABM-utvikling, statens senter for arkiv, bibliotek og museum.

Opphavsretten gir den som framstiller et åndsverk visse rettigheter, og samtidig skal lovverket sikre allmennhetens behov for mest mulig fri tilgang til disse åndsverkene. Hva er egentlig et åndsverk, og hvilke rettigheter er knyttet til det? Gjelder de samme reglene på internett? Dette er et forsøk på å gi en enkel framstilling av opphavsretten, med vekt på de områdene en slektsforsker først og fremst kommer i berøring med, og med søkelys på publisering på nettet. Artikkelen kommer ikke inn på tilgrensende lovverk, som personopplysningsloven og markedsføringsloven, og legger heller ikke vekt på utøvende kunstneres rettigheter eller rettigheter knyttet til media som film, kringkasting, musikk og fildeling.

Opphavsretten, hva er egentlig det?

Åndsverksloven (Lov om opphavsrett til åndsverk, 12.05.1961, sist endret 2004) gir den som har frembrakt et åndsverk visse rettigheter. Lovverket skal rett og slett hindre at det snyltes på andres innsats, eller at mulighetene for å sikre seg inntekter på det man har frembrakt forringes. Man har ment at kunstneres, forfatteres, vitenskapsmenns og oppfinnernes samfunnsgagnlige virksomhet stimuleres best ved at de får enerett til å høste fruktene av det de har frembrakt. Samtidig skal Åndsverksloven balansere denne retten mot retten allmennheten må ha til disse åndsverkene for å for eksempel kunne frambringe nye åndsverk, eller rett og slett få kjennskap til vår felles kulturarv, enten det dreier seg om kultur eller kunnskap.

Den norske åndsverksloven (ÅVL) gjelder

- verk skapt av norsk statsborger
- verk skapt av person bosatt her i Norge
- verk første gang utgitt her i Norge

Det er viktig å være klar over at de reglene som gjelder i Norge er tilpasset internasjonal lovgivning og avtaler, slik at utenlandske åndsverk nyter det samme vernet i Norge som norske, og omvendt.

Hva er et åndsverk?

Loven definerer et åndsverk som enten et litterært, vitenskapelig eller kunstnerisk verk (§1) av enhver art og uansett uttrykksmåte og

uttrykksform... og så lister åndsverksloven opp en rekke ganske konkrete eksempler på åndsverk. Listen er lang og likevel ikke uttømmende, men vi kan jo merke oss følgende punkter som er spesielt relevante for slektsforskere:

- skrifter av alle slag
- muntlige foredrag
- fotografiske verk
- malerier, tegninger, grafikk og lignende billedkunst
- kart, samt tegninger og grafiske og plastiske avbildninger av vitenskapelig eller teknisk art
- datamaskinprogram
- oversettelser og bearbeidelser av verk som er nevnt foran

Her skilles det ikke mellom ulike medier – opphavsretten gjelder i aller høyeste grad også det digitale mediet, inklusive Internett. Det er verd å merke seg at det ikke stilles krav om kunstnerisk verdi – det er ikke verkets kvalitet som vurderes, men verkets art. Åndsverket må oppnå verkshøyde – det må dreie seg om et selvstendig, skapende arbeid – det er ikke tilstrekkelig med resultatet av et rutinearbeid, og det må også være over et visst nivå av nyhet eller originalitet på verket. Og det må være menneskeskapt!

Ingen regel uten unntak – slik er det også her. Det gis ikke opphavsrett til tanker, ideer, metoder og faktaopplysninger. Ideen må i så fall både være konkretisert (frambrakt), og ha oppnådd verkshøyde. Lover, forskrifter, rettsavgjørelser og andre vedtak av offentlig myndighet

Jean Simon Chardin. The Painting Monkey. 1740.

Maleriet av Chardin er definitivt et åndsverk, men maleriet apen er i ferd med å lage, er ikke menneskeskapt, og vil derfor aldri kunne vernes som et åndsverk.

vernes heller ikke av Åndsverksloven. Det samme gjelder det meste som produseres som resultat av offentlig myndighetsutøvelse.

Hva går opphavsretten ut på?

De ideelle rettighetene er ufravikelige – opphavsmannen har rett på å bli navngitt slik god skikk tilsier, så vel på eksemplar av åndsverket som når det gjøres tilgjengelig for allmennheten. Verket er også vernet mot krenkende endringer eller mot å bli gjort tilgjengelig for allmennheten på en måte som kan oppfattes som krenkende.

Ellers dreier rettighetene seg stort sett om retten til eksemplarframstilling og retten til å spre for allmennheten – slik formuleres det i Åndsverksloven:

§ 2. Opphavsretten gir innen de grenser som er angitt i denne lov,

enerett til å råde over åndsverket ved å fremstille eksemplar av det og ved å gjøre det tilgjengelig for allmennheten, i opprinnelig eller endret skikkelse, i oversettelse eller bearbeidelse, i annen litteratur- eller kunstart eller i annen teknikk.

Hva i all verden er eksemplarframstilling? Alle forstår at det kan være å trykke opp en bok, men vanlig kopiering er definitivt også framstilling av eksemplar! Vi skanner, fotokopierer, trykker, lager digitale kopier – ja, for det er jo det vi gjør når vi laster noe ned fra nettet og lagrer det på pc'en vår! Dette er også eksemplarframstilling.

Og dette med å spre for allmennheten, hva innebærer det? Det å legge noe tilgjengelig på nettsidene sine er definitivt å spre for allmennheten. Å brenne en cd med digitale kopier og dele ut eller selge er også å spre for allmennheten. Å legge ut slikt materiale på en server som er en del av internett, enten det er en ftp-server eller en web-server er å gjøre det tilgjengelig for allmennheten.

Privatkopiering og andre unntak

Før panikken griper deg, så les videre: Det er lovlig å framstille eksemplar (kopiere) til privat bruk! Du kan altså kopiere, skanne, brenne cd'er og lagre filkopier på din egen harddisk så mye du vil. All slik kopiering er lovlig – så lenge det dreier seg om enkelte eksemplarer, og så lenge det dreier seg om verk som har blitt offentliggjort (unntaket her er for eksempel være brev og upubliserte manuskripter). Disse private kopiene kan du også dele med andre, så lenge det dreier seg om en privat krets. Begrepet

”privat” er gjenstand for en viss vurdering – det må dreie seg om en nær krets av familie, venner og/eller kolleger. Det må heller ikke skje i ervervs øyemed – på godt norsk: kopiering som en del av en jobb der man har til hensikt å tjene penger kvalifiserer ikke som ”privat” kopiering. Og så er det et viktig unntak: programvare er det ikke tillatt å lage kopier av, selv ikke til privat bruk!

Finnes det ikke andre unntak? Jo – rettighetshaveren kan overdra rettighetene til en annen, for eksempel et forlag. Da er det forlaget du må kontakte, og de som eventuelt mottar godtgjørelse for bruken. Opphavsmannen kan heller ikke motsette seg at hans åndsverk blir brukt på en slik måte at nye og selvstendige åndsverk oppstår. Og så kan rettighetshaveren ”stille verket i det fri” som det heter i ÅVL – gi en forhåndsgodkjenning for at det blir kopiert og distribuert uten at det må hentes inn tillatelse først. Og her er vi ved selve kjernen: hvis verket ikke er falt i det fri eller stilt i det fri, må du ha opphavsmannens samtykke før du kopierer og publiserer! SPØR FØRST! Hvis du får ja, bryter du ikke loven!

Vernet varer ikke evig. Vernetiden for åndsverk er 70 år etter utløpet av opphavsmannens dødsår. Etter at verket er utløpt, sier vi at verket er ”falt i det fri”, og det er ikke lenger nødvendig å innhente tillatelse fra opphavsmannen eller arvingene.

Sitatretten

Vi har alle vært borti dette med sitater – er det lovlig? I følge ÅVL §22 er det ”tillatt å sitere fra et offentliggjort

verk i samsvar med god skikk og i den utstrekning formålet betinger.” Altså kan man benytte korte sitat fra for eksempel bygdebøker i en slektsbok eller på en presentasjon på hjemmesiden – det er viktig å være lojal mot meningsinnholdet, og hele kapitler kan neppe regnes som sitater. Det regnes selvsagt som god skikk å oppgi kilde og navn på forfattere.

Denne paragrafen hjemler altså ikke sitat fra private brev eller ikke-publiserte manus uten å ha innhentet samtykke først. Slike ikke-offentliggjorte verk kan eventuelt hjemles i hensynet til den alminnelige ytringsfrihet og allmennhetens interesse, men her kan det være vanskelig å gjøre vurderinger. Faksimile av hele avisartikler er ikke sitater – slikt kan ikke legges ut på internett uten tillatelse fra rettighetshaverne, som ofte vil være både journalist, fotograf og avis!

Fotografier

Fotografier vernes som åndsverk bare hvis de er å regne som fotografiske **verk** med tilstrekkelig verkshøyde. Morten Krogvolds fotografier kvalifiserer definitivt som slike åndsverk, mine amatørbilder kvalifiserer absolutt ikke! Profesjonelle portrettfotografer produserer bare unntaksvis fotografiske verk, det dreier seg om er fotografiske **bilder**. Men likevel er alle fotografiske **bilder** vernet i ÅVL under den delen av loven som omfatter det som kalles de ”nærstående rettighetene”: Kap. 5: *Vern for forskjellige typer prestasjoner / arbeid eller investeringer som har en eller annen tilknytning til åndeverksbeskyttelsen*. Dette vernet går stort sett ut på det samme som vernet av fotografiske verk, men vernetiden er kortere.

Hva er et fotografisk bilde? Det dreier seg om enkeltbilder, i motsetning til rørlige bilder. ”Bilde som er blitt til ved lysbølgers innvirkning på lysfølsomt materiale” kan være en definisjon. Bilder tatt med digitale kamera er å forstå som fotografisk bilde, men ikke fotokopier. Et stillbilde av en TV-skjerm er en kopi av et fotografisk (enkelt)bilde, det samme

ett enkelt bilde fra en film. Fotografiske bilder omfattes av de ideelle rettighetene – husk derfor å oppgi navn på fotograf! – Og endringer i bildet må ikke oppfattes som krenkende! Når vi bearbeider en digital kopi av et fotografi, må vi altså ta hensyn til opphavsmannens rettigheter.

Byggverk kan fritt avbildes, men personvernet står sterkt når det gjelder avbildede personer. Det er ikke lov å gjengi eller vise offentlig fotografi som avbilder en person, uten samtykke av den avbildede. Unntakene er hvis avbildningen har aktuell og allmenn interesse (som et pressefotografi), avbildningen av personen er mindre viktig enn hovedinnholdet i bildet (hvis et foto gjengir en rytter til hest, og det er hovedmotivet, er ikke rytteren som person nødvendigvis vernet), bildet gjengir forsamlinger, folketog i friluft eller forhold eller hendelser som har allmenn interesse (du slipper å innhente tillatelse fra alle i et 17.-maitog for å kunne publisere bildet i slektsboka di!). Vernet gjelder i den avbildedes levetid og 15 år etter utløpet av hans dødsår.

Også her er det unntak: Offentliggjort personbilde kan gjengis i skrift av biografisk innhold, jf §23 – men her er det snakk om en kritisk eller vitenskapelig hensikt med publiseringen. Hvis dette skal kunne skje vederlagsfritt, må det framstå som noe mer enn stoff av allmennopplysende karakter. Dette unntaket er neppe tilstrekkelig for å kunne publisere personbilder i sammenheng med en slektsbok eller et slektstre på internett uten tillatelse.

Databasevernet

§43 – Den som frembringer et formular, en katalog, en tabell, et program, en database eller lignende arbeid som sammenstiller et større antall opplysninger, eller som er resultatet av en vesentlig investering, har enerett til å råde over hele eller vesentlige deler av arbeidets innhold ved å fremstille eksemplarer av det og ved å gjøre det tilgjengelig for allmennheten.

Dette betyr at den databasen en slekts-

Bestemor med Hilda og venninner

Fotografiet er tatt ca 1914 – dette er mer enn 50 år siden. Fotografen er Selmer Norland, Kra. Ifølge Fotosekretariatets database over norske fotografer levde portrettfotografen Selmer Malvin Norland 1875-1931. Han har altså vært død i mer enn 15 år. Bestemor Agna (ø.v.) døde i 1984, og søsteren hennes Hilda (ø.h.) døde i 1950. De to ukjente damene har sannsynligvis vært døde i minst 15 år de også. Altså er det greit å trykke dette bildet.

Erik Verket Karen og Anne Lise

Det er litt verre med nyere amatørbilder. Hvem er fotografen her? Bildet er tatt før 1949, rett før min tippoldefar Erik Verket døde. Barnebarnet hans, Karen, døde i 1988. To av personene er altså døde for mer enn 15 år siden, men den vesle jenta, søsteren min Anne Lise lever ennå. Hun har gitt tillatelse til at bildet blir gjengitt her

forsker bygger opp i sitt slektsprogram er vernet av ÅVL. Her er det fort snakk om mange timers innsats, som kan regnes som en ”vesentlig investering”. Det betyr at ingen har lov til å kopiere databasen eller gjøre den tilgjengelig for allmennheten uten samtykke fra den som sitter med rettighetene.

Denne paragrafen gir vern kun av sammenstillingen, ikke av de enkelte elementer i innholdet. Det er ikke snakk om en beskyttelse mot etterlikning – andre kan lage en identisk database, bare de selv står for innsatsen – men et vern mot kopiering av hele eller vesentlige deler av databasen. Det er ikke den enkelte opplysning som har beskyttelse, det er selve sammenstillingen av opplysningene som har vern. At Ole Olsen ble født 13.2.1888 på Vinstra er et faktum som ikke er vernet av ÅVL, men sammenstilling både av flere opplysninger om Ola og hans slektskapsforhold til andre personer er jo det som kjenner tegner en slektsdatabase. Vernetiden er 15 år etter utløpet av fremstillingsåret, alternativt året for offentliggjøring. Det betyr at vernet kan dreie seg om 15 + 15 år maksimalt. Men når er en database ”framstilt”? Generelt kan vi si at det er når databasen fyller kravet om at det ligger ”vesentlig arbeid” bak.

Det er også verd å merke seg at hvis deler av slektsdatabasen består av egenprodusert tekst (ikke sitater), kan dette i seg selv gi verkshøyde – og da er det ikke bare databasevernet som gjelder!

Utenlandske regler - copyright

ÅVL gir åndsverk automatisk vern i det øyeblikket det er frembrakt. Vi har ingen copyright-lovgivning her i Norge. USA var sent ute med å slutte seg til internasjonale avtaler, og utviklet i stedet for egne regler for copyright. Disse krevde aktiv registrering av et verk for å beskytte det mot kopiering, og ©-symbolet skulle vise at denne registreringen var foretatt. Uten slike regler er bruken av dette symbolet meningsløst rent juridisk, men kan selvsagt brukes sammen med årstall og

navn på rettighetshaver for å merke et verk med disse opplysningene.

Lenking – hva er lov?

Hele internett er basert på lenking, altså at man legger pekere på en nettside som viser vei til en annen nettside eller nettressurs. Dette er selvsagt lovlig, men det regnes som god skikk å ikke la det se ut som om det det blir lenket til er en del av ens eget stoff – presenter gjerne lenken på en måte som forteller noe om innholdet og hvem som står bak.

Dyplinking – en lenke som gir direkte tilgang til en ressurs, kan være et brudd på opphavsretten, fordi dette er å regne som å spre for allmennheten.

Vernetid

Retten til eksemplarframstilling og spredning for allmennheten varer ikke evig. Her ser du en oversikt over vernetiden for de ulike åndsverk og tilgrensende rettigheter. Som vi ser, er også lydopptak og film vernet, og her skilles det mellom det som er offentliggjort og ikke.

På neste side finner du en oversikt over vernetid for en del typer åndsverk og andre verk som har «nærtstående rettigheter».

Lovlig kopieringsgrunnlag

I løpet av kort tid kommer Odelstinget til å ta stilling til forslag til endringer i Åndsverksloven, i hovedsak for å følge opp EUs opphavsrettsdirektiv. Det er lagt vekt på å videreføre adgangen til å kopiere til privat bruk, men denne adgangen gjelder ikke hvis man er klar over at man kopierer fra en ulovlig kilde, for eksempel der man vet at materiale er ulovlig lagt ut på nett. Dette er først og fremst ment å redusere den utstrakte piratkopieringen av musikk og video.

- www.clara.no - guide til åndsverksloven. Dette nettstedet drives av foreningen Clara, som er etablert av de syv rettighetshaverorganisasjonene BONO, FONONO, GRAMO, Kopinor, LINO, Norwaco og TONO.
- www.iktrekt.no/iktrekt/emner/opphavsrett.asp - nyttig samling av lenker til informasjon om opphavsrett
- www.torvund.net/opphavsrett/index.asp - professor Olav Torvunds nettsider om Opphavsrett og annen immate-

Type	Vernetid
Åndsverk	70 år etter utløpet av opphavsmannens dødsår
Åndsverk, ukjent opphavsmann	70 år etter utløpet av det år da verket først ble offentliggjort
Åndsverk, ukjent opphavsmann, ikke offentliggjort	70 år etter utløpet av det år da verket ble skapt
Databaser	15 år etter utløpet av det året arbeidet ble framstilt
Databaser, offentliggjort	15 år etter utløpet av det året arbeidet ble offentliggjort
Fotografisk bilde	15 år etter utløpet av fotografens dødsår, men likevel minst 50 år fra utløpet av det året bildet ble laget
Lyddopptak og film	50 år etter at innspillingen fant sted hvis det ikke foreligger samtykke fra tilvirkeren
Lyddopptak og film, offentliggjort	50 år etter at innspillingen ble offentliggjort hvis det ikke foreligger samtykke fra tilvirkeren
Vern av avbildet person	I avbildedes levetid og 15 år etter utløpet av hans dødsår

Gårds- og slektshistorie for Oslo - endelig?

Fredag 7. januar møttes en rekke lokalhistorisk og personalhistorisk interesserte personer til et seminar om Oslos historie. Initiativtaker var Tore Vigerust, og formålet med seminaret var å samordne interesser, kompetanse og arbeid for å få utgitt:

- en gårds- og slektshistorie for Aker
- en (by)gårds- og slektshistorie for Christiania / Kristiania
- en skriftserie med kilder og studier til Oslos historie

Blant de inviterte var representanter for Norsk lokalhistorisk institutt, DIS-Oslo/Akershus, Norsk slektshistorisk forening, Fellesrådet for Historielagene i Oslo, Interesseforeningen for Oslos middelalder, samt en rekke andre viktige foreninger - men også enkeltindivider som gjennom sin innsats alt har bidratt til å samle og gjøre tilgjengelig stoff.

Dette var det første, innledende møtet, der målet var gjensidig presentasjon og erfaringsutveksling. Det ble også diskutert hvilke muligheter man hadde for å få satt i gang arbeidet. Alt høsten 2005 er det planlagt et oppfølgingsmøte.

DIS-Norge håper selvsagt på at dette initiativet vil føre til at det blir mulig å realisere dette ambisiøse prosjektet, der særlig DIS-Oslo/Akershus vil kunne ha en viktig rolle. Uansett vil ethvert resultat være av interesse for de fleste som driver med slektsforskning i Norge.

Følg med - Slett og Data håper på å kunne presentere mer om dette spennende tiltaket i kommende numre!

Slektsforskning og personvern

AV CHRISTIAN WITH

Christian With

Er juridisk rådgiver ved Datatilsynet, og har på oppfordring fra DIS-Norge skrevet denne artikkelen om personvern i forhold til slektsforskning.

Slektsforskningens fundament er basert på innhenting og bearbeiding av opplysninger som kan knyttes til en enkeltperson. Denne bruken av personopplysninger kan stille personvernet overfor utfordringer, selv om forskningen har et beskyttelsesverdig og samfunnsnyttig formål. Dette gjelder i særlig grad slektsforskning knyttet til bruk av Internett.

Med "personvern" menes enkeltmenneskets grunnleggende interesse i å trekke en beskyttende grense rundt sin egen person. Interessen som ivaretas er ideell, og vernes gjennom blant annet Europeiske menneskerettskonvensjon og EU's personverndirektiv¹, som begge er gjort til en del av norsk rett. Personvernregelverket byg-

ger på det hensyn at det er i samfunnets interesse at borgeren i størst mulig utstrekning skal kunne ha kontroll over egne personopplysninger.

Personopplysningsloven²

Loven regulerer behandling av opplysninger og vurderinger som kan knyttes til en enkeltperson. Formålet med loven er å beskytte den enkelte mot at personvernet blir krenket gjennom behandlingen.

Det er innledningsvis verdt å bemerke at loven i utgangspunktet regulerer enhver bruk av personopplysninger. Dette omfatter innsamling, registrering, sammenstilling, lagring, utlevering eller en kombinasjon av slike bruksmåter. Forutsetningen er imidlertid at opplysningene direkte eller indirekte kan knyttes til en enkeltperson. Navn, fødselsdato, fødested, opplysninger om familieforhold etc. er typiske personopplysninger i denne sammenheng. Hvis opplysningene samtidig sier noe om enkeltpersonens helseforhold, rasemessige eller etniske bakgrunn, religiøse oppfatning, vandel etc. vil opplysningene anses som sensitive, og underlegges særlig strenge regler etter loven³.

Et annet sentralt vilkår for at personopplysningsloven skal komme til anvendelse, er at enkeltpersonen det behandles personopplysninger om, er levende. I følge forarbeidene til loven omfattes ikke opplysninger om en avdød person, med mindre opplysningen også kan knyttes til en levende person. Denne noe uklare begrensningen skal ivareta etterlattes personvern, men det

er ikke klart etter loven hvilke typer opplysninger som omfattes, hvor nært tilknytningsforhold det må være mellom den avdøde og etterlatte, eller om det er noen "bindingstid" for behandling av personopplysningene. Enkelte eksempler kan imidlertid illustrere at personvernetrusselen er så betydelig vis a vis de etterlatte, at loven bør gis anvendelse, dette omfatter for eksempel offentliggjøring av obduksjonsrapporter og offentliggjøring av sykejournal like etter dødsfallet. Riksarkivarens retningslinjer for offentliggjøring kan etter tilsynets oppfatning brukes som norm i slike tilfelle. For øvrig er slektsforskeren etter tilsynets oppfatning tillagt et forskningsetisk ansvar for å vurdere om det er betenkelig å offentliggjøre opplysningene. Etterlattes personvern etter loven vil trolig vurderes når denne skal etterkontrolleres og revideres i 2005.

Vesentlige unntak fra loven

Personopplysningsloven omfatter ikke "behandling av personopplysninger som den enkelte foretar for rent personlige eller andre private formål." Lovgiver ønsket ikke å regulere denne typen behandling, all den tid personvernetrusselen ble ansett for liten, i tillegg til at regulering ble oppfattet som et uønsket inngrep i den enkeltes privatliv. Unntaket omfatter for eksempel innsamling og bearbeiding av slektsdata som forskeren foretar på sin egen private PC eller kartotek, uten at opplysningene offentliggjøres eller på annen måte tilgjengeliggjøres. Unntaket omfatter på den annen side ikke foreningers eller klubbers behandling av personopplysninger, all den tid behandlingen foretas utenfor den rent private sfære,

i tillegg til at mengden opplysninger som behandles presumptivt er større, slik at personverntrusselen øker. På samme måte vil økonomisk aktivitet som overstiger det som er vanlig for fritidsaktiviteter, ikke være omfattet av unntaket. Slektsforskning med kommersielle elementer, f.eks enkeltpersoner

som leverer slektsforskningstjenester mot betaling, vil følgelig heller ikke være omfattet av unntaket. På samme måte kommer unntaket ikke til anvendelse når en forening eller et historielag går sammen om å gi ut en slektsbok/bygdebok og samtidig tjener noen kroner på dette. I slike tilfeller vil man

vanskelig kunne si at formålet er rent personlig eller privat. Loven gir imidlertid ytterligere unntak for ivaretagelse av ytringsfriheten, som vil kunne være relevant i sistnevnte sammenheng⁴.

Den moderne slektsforskning gjør i vesentlig grad bruk av elektroniske hjelpemidler og kommunikasjonsnett. Forskningsdataene legges for eksempel ut på slektsforskerens private internett-sider. Kan slik publisering sies å være foretatt for rent personlige eller andre private formål, slik at loven ikke gis anvendelse?

Før 2003 la Datatilsynet til grunn at de fleste private nettsider var unntatt fra personopplysningslovens anvendelse, all den tid slike sider i de fleste tilfeller var lagt ut for rent personlige eller andre private formål. Tilsynet vurderte i praksis om nettsidene hadde kommersielle elementer, i den forstand at den var opprettet med ønske om økonomisk inntjening, jf. over. En slik vurdering av det subjektive formålet, hadde støtte i forarbeidene til loven.

I 2003 avsa imidlertid EU domstolen avgjørelse i den såkalte Lindqvistsaken. Bodil Lindqvist var tiltalt i Sverige for overtredelse av den svenske personopplysningsloven, som ivaretar Sveriges forpliktelser etter EU's personvern direktiv. Overtredelsene omfattet blant annet publisering av personopplysninger om arbeidskolleger på en privat hjemmeside, uten at disse hadde samtykket til publiseringen⁵. Det var på det rene at siden ikke var opprettet med økonomisk vinnings hensikt. Et sentralt spørsmål i saken var hvordan personvern direktivets unntak for behandling av personopplysninger som utføres av fysiske personer som ledd i rent personlige eller familiemessige aktiviteter skulle forstås i forhold til privatpersoners nettsider. EU-domstolen slo fast at det avgjørende vurderingstema etter direktivets unntak, er om personopplysningene er gjort tilgjengelig for et ubestemt antall personer. Lindqvist hadde lagt personopplysningene ut på Internett, og ble på

Justitia, Old Bailey. Fotograf: Ian Britton. freefoto.com

denne bakgrunn domfelt i Sverige for publiseringen.

Konsekvensen av EU- domstolens avgjørelse i Lindqvistsaken er at de fleste internettsider med personopplysninger opprettet av privatpersoner vil omfattes av personverndirektivet, og dermed av den norske personopplysningsloven⁶. Det avgjørende vurderingstema etter personopplysningslovens unntak for privat behandling, er følgelig ikke lengre om formålet med behandlingen har økonomiske elementer, men om personopplysningene er tilgjengeliggjort for et ubestemt antall personer. Det er imidlertid verdt å merke seg at Lindqvistsaken bare gjaldt publisering på Internett. I andre tilfelle må formålet med behandlingen fortsatt kunne tillegges vekt når unntaket vurderes.

En interessant, men fortsatt uavklart problemstilling som har oppstått etter Lindqvistsaken, er om brukerbegrensning til nettstedet kan medføre at unntaket i direktivet og loven for privat behandling av personopplysninger, likevel gis anvendelse. Kan behandlingen for eksempel unntas regulering etter loven når bare personer med brukernavn og passord kan skaffe seg tilgang til personopplysningene? I forhold til ulike foreninger og klubber, er det avgjørende at behandlingen ikke kan anses for rent privat eller personlig, jf. over. Spørsmålet er derfor bare relevant i forhold til privatpersoner som for eksempel gir sin nærmeste familie tilgang til nettstedet med eget brukernavn og passord. Trolig faller slike tilfelle under unntaket slik dette fortolkes etter Lindqvistsaken. Hvis derimot enhver som ønsker det, kan skaffe seg brukernavn og passord og dermed tilgang til nettstedet og de personopplysninger som der fremgår, fremstår det som mer tvilsomt om unntaket for privat behandling kommer til anvendelse. Den mest plausible løsning er trolig at slike sider ikke omfattes av unntaket all den tid kretsen av personer som kan skaffe seg tilgang til personopplysningene fortsatt er ubestemt, jf. over.

Anvendelse av loven. Sentrale plikter

Under forutsetning av at slektsforskningsdataene er knyttet til levende personer, og ikke behandles til private formål, vil personopplysningsloven etter dette som hovedregel komme til anvendelse. Loven pålegger den som er ansvarlig for behandlingen av personopplysninger en rekke plikter⁷, for eksempel plikt til å kunne vise til et gyldig rettsgrunnlag for behandlingen⁸, plikt til å behandle personopplysningene til et på forhånd spesifikt angitt formål, samt plikt til å sørge for at personopplysningene er korrekte og oppdaterte.

Et særlig interessant spørsmål i denne sammenheng er hvilket rettsgrunnlag slektsforskeren må kunne vise til når slektsdata knyttet til nålevende personer publiseres på Internett. Kreves det alltid samtykke fra den opplysningene er knyttet til? Datatilsynet ser det hensiktsmessig å trekke et skille mellom ulike opplysningstyper her. Forutsatt at opplysningene kun omfatter personnavn og slektstilknytning, er tilsynet av den oppfatning at disse opplysningene kan publiseres uten samtykke fra de(n) omtalte. Dette begrunnes med at personverntresselen anses liten, all den tid opplysningene til en viss grad allerede er offentlig tilgjengelig. Personer som på eget initiativ fremsetter ønske om at slike opplysninger om en ikke skal publiseres, bør imidlertid få medhold på dette punkt. Hvis opplysningene derimot er mer detaljerte enn personnavn og slektstilknytning, anser tilsynet det for påkrevd å innhente samtykke fra den som omtales, før personopplysningene publiseres. Personverninteressen vil her trolig veie tyngre enn forskerens interesse i å publisere personopplysningene.

Ytterligere informasjon: www.datatilsynet.no

1 Direktiv 95/46/EC

2 Lov av 14. april 2000 nr. 31

3 For eksempel konsesjonsplikt

4 For behandling av personopplysninger utelukkende for kunstneriske, litterære eller journalistiske, herunder opinionsdannende, formål gjelder bare loven i begrenset utstrekning. Dette gjelder selv om behandlingen ikke kan sies å være foretatt for rent personlige eller andre private formål, for eksempel publisering av slektsforskningsbøker inneholdende personopplysninger

5 Den svenske domstolen ba EU-domstolen om en prejudisiell avgjørelse før saken ble pådømt i Sverige

6 Jf. det såkalte presumpsjonsprinsippet som fastsetter at norsk rett i størst mulig utstrekning skal tolkes i samsvar med våre internasjonale forpliktelser

7 Grunnkravene fremgår av lovens § 11

8 "Behandlingsgrunnlag" i lovens forstand.

For eksempel samtykke, lovhjemmel eller grunnlag i en konkret skjønnsmessig interesseavveining mellom den behandlingsansvarliges interesse i å foreta behandlingen og personverninteressene som gjør seg gjeldende, jf. § 8

Tilgang til kommunalt arkivmateriale

AV TORE SOMDAL-ÅMODT

Tore Somdal-Åmodt
Divisjonsdirektør, Oslo byarkiv.
Tore Somdal-Åmodt er ansvarlig for publikasjonen *Retten til innsyn, som Byarkivet ga ut i 2003*. Mens det var en publikasjon beregnet først og fremst for de som er satt til å forvalte dette regelverket, nemlig arkivarene – har han her skrevet en artikkel der han formidler mye av det samme stoffet slik at det egner seg for det vanlige publikum, inklusive slektsforskerne.

Hvis samfunnet ville, kunne det ved lovendringer ordne det slik at all dokumentasjon, alle arkiv, alle personopplysninger om oss, våre forfedre og våre etterkommere gjøres fritt tilgjengelig for alle som søker tilgang til slik informasjon. Og det uavhengig av dokumentasjonens alder, sensitivitet og hvilket formål opplysningene opprinnelig ble samlet inn for å tjene. Ikke mange ønsker et slikt samfunn. Like greit da å gjøre seg kjent med de hovedreglene som gjelder for tilgang til arkivmateriale. Om du har behov for det da?

Livet består av perioder. Vi opptrer i ulike roller og skikkelser. Alle med det kjennetegn at de inviterer til handlinger som for hver og en av oss har den følge at de etterlater spor i arkiver. Enten fordi vi selv aktivt inviterer til det; melder oss inn i en bokklubb eller søker om barnehageplass, eller fordi samfunnet krever det; gir oss fødselsnummer, fører oss inn i medisinsk fødselsregister og gir oss skoleplass.

Hva blir bevart

Ikke alt blir bevart for ettertiden. Hva som er bevaringsverdig følger av arkivloven og arkivforskriftens bestemmelser. En ubetinget bevaringsplikt er nedfelt i forskrift til arkivloven § 3-20 (forskrift av 11.des. 1998 nr. 1193). I tillegg er det i forskrift til arkivloven kapittel V (1.des 1999 nr. 1566) gitt retningslinjer for arkivbegrensning og kassasjon i kommunale arkiv. Her er det listet opp kassasjonsbestemmelser knyttet til de enkelte kommunale saksområder. Sammenholder man disse bestemmelsene kommer man frem til hvilket arkivmateriale som helt eller delvis skal bevares for fremtiden. Som en hovedregel skal bevaringsverdig arkiv avleveres til en arkivinstitusjon 25 år etter at det har gått ut av administrativ bruk. Andre regler vil gjelde for når dokumentasjonen utelukkende lagres elektronisk.

Innsyn i arkivdokumenter forutsetter at dokumentasjonen som etterspørres eksisterer, at dokumentene kan gjenfinnes, og at disse foreligger i tilgjengelig arkivformat samt at opplysningene lovlig kan gjøres tilgjengelig for den som krever innsyn. Noen ganger vil en eller flere av disse forutsetninger ikke være til stede.

De viktigste lovene

Tilgang til materiale kan grovt sett kategoriseres i følgende: materiale som arkivinstitusjonen plikter å stille til disposisjon og materiale som arkivinstitusjonen har anledning til å stille til disposisjon. De viktigste lovene som regulerer enkeltpersoners rett til dokumentasjon følger av forvaltningsloven (Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker av 10 febr 1967) og offentlighetsloven (Lov om offentlighet i forvaltningen av 19 juni 1970 nr 69). I tillegg er helsepersonelloven (Lov om helsepersonell mv av 2. juli 1999 nr 64) og pasientrettighetsloven (Lov om pasientrettigheter av 2. juli 1999 nr 63) helt sentral for tilgang til pasientdokumentasjon, både for pasienten selv og dennes pårørende.

Personopplysningsloven (Lov om behandling av personopplysninger 14 april 2000 nr 31) inneholder også regler om innsyn, som kommer til anvendelse på arkiv i offentlig sektor. Denne loven er imidlertid særlig viktig for de som søker tilgang til opplysninger om seg selv i privat sektor.

Forvaltningslovens regler om taushetsplikt

Det klart største hinder for tilgang til kommunalt arkivmateriale er reglene for lovbestemt taushetsplikt. Det som er et hinder for noen kan imidlertid være et gode for andre. Taushetspliktreglene er gitt for å sikre at en bestemt type informasjon ikke kommer andre til veie enn de som har saklig behov for tilgang, enten etter samtykke fra den registrerte selv eller i overensstemmelse med andre deler av taushetspliktsbestemmelsene. Samfunnet har behov for informasjon, og forvaltningsloven skisserer når

opplysninger som i utgangspunktet er taushetsbelagt likevel kan brukes av andre. Reglene er strenge.

Forvaltningsloven § 13 har følgende ordlyd:

“Enhver som utfører tjeneste eller arbeid for et forvaltningsorgan, plikter å hindre at utenforstående får adgang eller kjennskap til det han i forbindelse med tjenesten eller arbeidet får vite om:

1.noens personlige forhold, eller 2. tekniske innretninger og fremgangsmåter, samt drift og forretningsforhold som det vil være av konkurransemessig betydning å hemmeligholde av hensyn til den som opplysningene angår.

Som personlig forhold regnes ikke fødested, fødselsdato og personnummer, statsborgerforhold, sivilstand, yrke, bopel og arbeidssted, medmindre slike opplysninger røper et klientforhold eller andre forhold som må anses personlige.

Kongen kan ellers gi nærmere forskrifter om hvilke opplysninger som skal regnes som personlige, om hvilke organer som kan gi privatpersoner opplysninger som nevnt i første punktum foran og gi opplysninger om den enkeltes personlige status for øvrig, samt om vilkårene for å gi slike opplysninger.

Taushetsplikten gjelder også etter at vedkommende har avsluttet tjenesten eller arbeidet. Han kan heller ikke utnytte opplysninger som nevnt i denne paragraf i egen virksomhet eller i tjeneste eller arbeid for andre.”

Taushetsplikten innhold er negativt avgrenset. Lovgiver har forklart begrepet “noens personlige forhold” ved å liste opp hvilke opplysninger som *ikke* regnes som “personlige forhold”, og som derved ikke er taushetsbelagt etter forvaltningsloven. Dette er; fødested, fødselsdato og personnummer, statsborgerforhold, sivil stand, yrke, bopel og arbeidssted. Merk at slike opplysninger likevel omfattes av taushetsplikten når disse røper et klientforhold, eller andre

forhold som anses som personlige.

Eksempel: Opplysninger om navn, adresse og fødselsnummer til elev i grunnskolen regnes ikke som “personlig forhold” etter forvaltningsloven og omfattes derfor ikke av lovens taushetsplikt. Når eleven er klient, eks ved pedagogisk/psykologisk tjeneste eller i barnevernet, innebærer denne tilknytningen imidlertid et “klientforhold”. Dette vil føre til at de samme opplysninger - navn, adresse og fødselsnummer, samlet eller hver for seg - likevel omfattes av forvaltningslovens regler om taushetsplikt.

Ønsker man å vite mer om hva som omfattes av begrepet, må man søke juridisk tilleggs litteratur.

«Det som er et hinder for noen kan imidlertid være et gode for andre.»

Taushetsplikten begrensninger

Viktige begrensninger i forvaltningslovens taushetspliktregler er nedfelt i §§ 13 a og 13 b. Dette er altså disse regler som åpner for tilgang, selv om opplysningene i utgangspunktet er taushetsbelagt:

Reglene om taushetsplikt hindrer ikke forvaltningsorganet selv i å bruke opplysningene i behandling av saken, til kontroll, revisjon og utarbeidelse av statistikk mm. Dette gjelder alle ledd i behandlingen, både i under- og overordnede organer. Det samme gjelder til en viss grad også vis a vis andre virksomheter innen kommunen, dersom det er saklig behov for samarbeid og utveksling av opplysninger. I forvaltningsloven § 13 a er det gitt regler om begrensninger i taushetsplikten når det ikke er behov for beskyttelse. Taushetsplikten er eksempelvis ikke til hinder for at opplysningene gjøres kjent for de som opplysningene direkte gjelder. Opplysningene i personalmappen kan videre gjøres kjent for andre, i den utstrekning

dette følger av den ansattes samtykke, jf forvaltningsloven § 13 a nr. 1 annet alternativ. Forvaltningsloven § 13 a nr. 2 angir at taushetspliktreglene ikke er til hinder for å bruke opplysningene når behovet for beskyttelse er ivarett ved at opplysningene gis i statistisk form, eller når individualiserende kjennetegn er utelatt på annen måte. Det må her forutsettes at opplysningene ikke direkte kan føres tilbake til enkeltpersoner. Taushetsplikt etter forvaltningsloven § 13 er heller ikke til hinder for at opplysningene brukes når ingen berettiget interesse tilsier at de holdes hemmelig, eks når opplysningene er alminnelig kjent, eller alminnelig tilgjengelig andre steder, jf forvaltningsloven § 13 a nr 3. Bestemmelsen gir adgang til å bruke opplysningene uten det hinder § 13 ellers ville være, om opplysningene ikke var alminnelig kjent. Bestemmelsen skal ikke leses som en plikt for virksomheten til å gi opplysninger.

Tilgangen må skje etter en konkret vurdering av behovet for å gi tilgang, og av den skade tilgangen eventuelt kan medføre for den omtalte¹.

I forvaltningsloven § 13 b har man regler om begrensninger i taushetsplikten ut fra private eller offentlige interesser. Bestemmelsen søker bl.a. å ta hensyn til at det i forvaltningens saksbehandling er behov for en viss utveksling av taushetsbelagt informasjon:

Taushetspliktreglene er ikke til hinder for at opplysninger gjøres kjent for sakens parter, eller deres representanter, jf forvaltningsloven § 13 b nr 1. Taushetspliktreglene er heller ikke til hinder for at opplysningene gjøres tilgjengelig for virksomhetens arkivmedarbeidere, når det er nødvendig for å ivareta en hensiktsmessig arkivordning, jf forvaltningsloven § 13 b nr 3. En sentral bestemmelse om forvaltningsorganers adgang til å utlevere taushetsbelagte opplysninger følger av forvaltningsloven § 13 b nr. 5: Taushetsplikt etter forvaltningsloven § 13 er ikke til hinder for:

“at forvaltningsorganet gir andre forvaltningsorganer opplysninger om en persons forbindelse med organet og om avgjørelser som er truffet og ellers slike opplysninger som det er nødvendig å gi for å fremme avgiverorganets oppgaver etter lov, instruks eller oppnevningssgrunnlag”.

Bestemmelsen kan eksempelvis gi pedagogisk/psykologisk tjeneste anledning til å gi skolen opplysninger om at en elev er klient ved tjenesten, og opplysninger om hvilke pedagogiske/psykologiske hjelpetiltak som bør/skal iverksettes for eleven i skolesituasjonen.

Taushetspliktens begrensninger i tid

Taushetsplikt etter forvaltningsloven § 13 faller normalt bort etter 60 år, jf forvaltningsloven § 13 c siste ledd. Fra hvilket starttidspunkt skal 60 års regelen virke?

Forvaltningslovens ordlyd peker i retning av at det er tidspunktet for kunnskapens ervervelse som er utgangspunkt for når tidsfristen skal beregnes (...*det han i forbindelse med tjenesten får vite om...*). Tilsvarende ordlyd er inntatt i helsepersonelloven § 21 (....*som de får vite om...*). Dette er et håndterlig utgangspunkt når saksbehandlerens/helsepersonellens taushetsplikt skal måles i tid. Saksbehandlerens/helsepersonellens første møte med sak og/eller person etablerer starttidspunktet for taushetspliktens varighet.

For enkelt dokumenter (i en sak/i en journal) må tidsfristen for taushetspliktens beskyttende virkning regnes fra det tidspunkt dokumentet oppstår/opplysningene blir nedskrevet. Dateringen av dokumentet blir en sentral målefaktor. En sak kan være til behandling i forvaltningen i en årrekke. Er det første eller siste nedtegnning i saken som da blir utgangspunktet for taushetspliktens varighet? Gode grunner tilsier at siste bevegelse i saken (nedtegnning) er den utslagsgivende.

Det er viktig å være klar over at taushetsplikt i barnevernsaker bortfaller etter 80 år og taushetsplikt som knytter seg til adopsjonssaker, faller bort etter 100 år (jf forskrift gitt av Justisdepartementet 8 januar 1980, med hjemmel i forvaltningsloven § 13 c tredje ledd første punktum og kgl res. av 16 des 1977 del II nr 1).

«Taushetsplikt etter forvaltningsloven § 13 faller normalt bort etter 60 år, jf forvaltningsloven § 13 c siste ledd.»

Hovedregel - partens adgang til å gjøre seg kjent med sakens dokumenter (partsinnsyn)

Er man part i en forvaltningssak har man store rettigheter. Hovedbestemmelsen er nedfelt i forvaltningsloven § 18 første ledd:

“En part har rett til å gjøre seg kjent med sakens dokumenter for såvidt annet ikke følger av reglene i denne paragraf eller § 19. Dette gjelder også etter at det er truffet vedtak i saken”.

En part har som hovedregel innsyn i sakens dokumenter. Hvem som er part i saken er ikke alltid like enkelt å avgjøre. Begrepet “part” er gitt et nærmere innhold i forvaltningsloven § 1 første ledd, bokstav e):

“part, person som en avgjørelse retter seg mot eller som saken ellers direkte gjelder”.

Part vil først og fremst være adressaten for det vedtak som forvaltningsorganet har truffet, f.eks. den som er mottaker av sosial stønad, den som har fått avslag på søknad om bostøtte, eller den foresatte som barnevernet eller Fylkesnemnda iverksetter tiltak overfor med hjemmel i Lov om barneverntjenester. Det er intet generelt krav i forvaltningsloven for at man må være myndig for å kunne reg-

nes som part og utøve partsrettigheter. Barn må derfor kunne regnes som part i forvaltningssak (barnevernsak og/eller bidragssak) etter forvaltningsloven § 1 første ledd, bokstav e). Det kan være flere parter i en sak. Dette vil særlig gjelde i forhold til de mer perifere personer som er omtalt i saken.

Arkivinstitusjonen vil normalt møte barnet i barnevernsak først når saken er avlevert, og når barnet som voksen person ber om innsyn i saken etter forvaltningsloven § 18.

Sakens dokumenter

Part i forvaltningssak har rett til å gjøre seg kjent med innholdet i “sakens dokumenter”, jf forvaltningsloven § 18 første ledd. Begrepet må sees i sammenheng med offentlighetsloven § 3 første ledd. Ordlyden i offentlighetsloven § 3 første ledd ble endret 15. des 2000 (i Lov om endringer i offentlighetsloven og enkelte andre lover av 15. des. nr. 98). § 3 første ledd nytt annet punktum skal lyde: *Som dokument regnes en logisk avgrenset informasjonsmengde som er lagret på et medium for senere lesing, lytting, fremføring eller overføring.*

Samtidig ble det gjort endring i forvaltningsloven § 2 første ledd: Ny bokstav f lyder:

f) dokument; en logisk avgrenset informasjonsmengde som er lagret på et medium for senere lesing, lytting, framføring eller overføring. Endringen innebærer at rett til innsyn etter forvaltningsloven § 18 nå vil omfatte saksdokumenter på andre medier enn papir.

Unntak fra hovedregelen om partsinnsyn:

Det finnes nesten alltid unntaksbestemmelser. En part får ikke alltid adgang til å gjøre seg kjent med alle opplysninger og dokumenter i saken. Forvaltningsorganet skal alltid vurdere om det foreligger saklig grunn til å gjøre unntak fra hovedregelen. I forvaltningsloven § 18 er unntakene beskrevet i annet ledd flg:

“En part har ikke krav på å gjøre seg kjent med dokument som et forvaltningsorgan har utarbeidd for sin interne saksforberedelse. Han har heller ikke krav på å gjøre seg kjent med dokument for den interne saksforberedelse som er utarbeidd

- a) av et underordnet organ,
- b) av særlige rådgivere eller sakkyn-dige,
- c) av et departement til bruk i et annet departement.

Bestemmelsen i foregående punktum omfatter også dokument som gjelder innhenting av dokument som nevnt under bokstavene a, b eller c.

Selv om dokumentet er unntatt etter reglene i annet ledd, har parten rett til å gjøre seg kjent med de deler av det som inneholder faktiske opplysninger eller sammendrag eller annen bearbeidelse av faktum. Dette gjelder likevel ikke faktiske opplysninger uten betydning for avgjørelsen og heller ikke når opplysningene eller bearbeidelsen finnes i et annet dokument som parten har adgang til.

Bestemmelsene i første og annet ledd gjelder ikke saksframlegg med vedlegg som blir gitt til et kommunalt eller fylkeskommunalt folkevalgt organ.

Forvaltningsloven §19 har følgende ordlyd:

“En part har ikke krav på å få gjøre seg kjent med de opplysninger i et dokument

- a) som er av betydning for rikets sikkerhet, forholdet til fremmede stater eller landets forsvar,
- b) som angår tekniske innretninger, produksjonsmetoder, forretningsmessige analyser og berekninger og forretningshemmeligheter ellers, når de er av en slik art at andre kan utnytte dem i sin egen næringsvirksomhet, eller
- c) som det av hensyn til hans helse eller hans forhold til personer som står ham nær, må anses utilrådelig at han får kjennskap til; likevel slik at opplysningene på anmodning skal

gjøres kjent for en representant for parten når ikke særlige grunner taler mot det.

Med mindre det er av vesentlig betydning for en part, har han heller ikke krav på å få gjøre seg kjent med de opplysninger i et dokument som gjelder

- a) en annen persons helseforhold, eller
- b) andre forhold som av særlige grunner ikke bør meddeles videre.

Kongen kan gi forskrifter som for særskilte saksområder utfyller eller nærmere fastlegger hvordan §18 og §19 skal anvendes. Når tungtveiende grunner taler for det, kan forskriftene også gjøre unntak fra disse paragrafer”.

«En part får ikke alltid adgang til å gjøre seg kjent med alle opplysninger og dokumenter i saken.»

Bruk av fullmektig

Reglene om taushetsplikt er ikke til hinder for at parten lar seg representere ved advokat eller annen fullmektig. Dette følger av forvaltningsloven § 13 b nr 1, jf § 12. Fullmektigen handler i henhold til fullmakten og dens grenser. Dersom forvaltningsorganet etter nøye overveielse finner å måtte nekte parten innsyn i opplysninger “av hensyn til hans helse eller hans forhold til personer som står ham nær”, skal likevel fullmektigen i utgangspunktet ha tilgang til disse opplysningene, jf forvaltningsloven § 19 c. Forvaltningsorganet kan kun avskjære fullmektigens tilgang til opplysningene når særlige forhold taler i mot.

Offentlighetsloven.

Offentlighetsloven er en del av offentlighetsprinsippet i forvaltningen. Offentlighetsprinsippet består av flere elementer hvorav dokumentoffentlighet, møteoffentlighet, partsoffentlighet, regler for folkevalgtes innsynsrett og referatoffentlighet er sentrale. Offent-

lighetsloven regulerer dokumentoffentlighet i forvaltningen. Loven gjelder forvaltningsorganer. Hva som regnes som forvaltningsorgan er ikke alltid like klart. Det må noen ganger en konkret og meget nøye vurdering til før konklusjonen trekkes.

Bestemmelsene i loven retter seg mot allmennhetens rett og adgang til å kreve innsyn i forvaltningens saksdokumenter.

Allmennheten har rett til å gjøre seg kjent med forvaltningens saksdokumenter.

Offentlighetsloven § 2 er lovens hovedregel:

“Forvaltningens saksdokumenter er offentlige så langt det ikke er gjort unntak i lov eller i medhold av lov.

Enhver kan hos vedkommende forvaltningsorgan kreve å få gjøre seg kjent med det offentlige innholdet av dokumenter i en bestemt sak. Det samme gjelder journal og lignende register og møtekart til folkevalgte organer i kommuner og fylkeskommuner.

Forvaltningsorganet skal vurdere om dokumentet likevel bør kunne gjøres kjent helt eller delvis, selv om det etter bestemmelser i loven kan unntas fra offentlighet”.

Hovedregelen gjelder så langt det ikke er gjort unntak i lov eller i medhold av lov. Hva som er “forvaltningens saksdokumenter” følger av definisjonen i offentlighetsloven § 3, første ledd:

“Forvaltningens saksdokumenter er dokumenter som er utferdiget av et forvaltningsorgan, og dokumenter som er kommet inn til eller lagt frem for et slikt organ.»

Bestemmelsen har fått et nytt annet ledd (jf Lov om endringer i offentlighetsloven av 15 des 2000 nr 98) som lyder:

”Som dokument regnes en logisk avgrenset informasjonsmengde som er lagret på et medium for senere lesing, lytting, framføring eller overføring”.

Det nye tillegg vil innebære at film, video, lydbånd og kombinasjoner av lyd, tekst og bilde dekkes av dokumentbegrepet og dermed omfattes av innsynsretten. Endringen utvider dermed offentlighetslovens dokumentbegrep. Som en tommelfingerregel kan sies at til "sakens dokumenter" regnes alt som virksomheten (forvaltningsorganet) har mottatt fra andre, inkludert de dokumenter virksomheten selv har utferdiget i saken. I utgangspunktet gjelder dette alle dokumenter i saken, også når de inneholder opplysninger om andre personer.

Definisjonen omfatter ikke bare saksbehandlingsdokumenter i forbindelse med utarbeidelse av vedtak, men også annet forvaltningsorganet arbeider med: høringsuttalelser, forvaltningsdrift, administrasjon mm.

Enhver har rett til innsyn i forvaltningens saksdokumenter.

Alle har rett til, og skal ha mulighet til, å ta kontakt med hvilket som helst offentlig kontor og kreve innsyn i forvaltningens saksdokumenter, uten å måtte legitimere seg og uten å måtte begrunne hvorfor vedkommende vil ha innsyn i saken. Det forutsettes imidlertid at saken er identifisert. Ingen kan kreve innsyn i alle saker forvaltningsorganet har behandlet siste uke, måned mm. Dette fremgår av offentlighetsloven § 2 annet ledd første punktum ("en bestemt sak"). Det presiseres at bestemmelser om innsyn i saksdokumenter også gjelder for elektroniske dokumenter, og for dokumenter som er kommet til eller utsendt fra forvaltningsorgan med systemer for elektronisk post.

Når er saken/dokumentet offentlig?

Begrepet "forvaltningens saksdokumenter" er definert som: "dokumenter som er utferdiget av et forvaltningsorgan, og dokumenter som er kommet inn til eller lagt frem for et slikt organ". Se offentlighetsloven § 3. Tidspunktet for når

dokumentet er offentlig blir følgelig når det er utferdiget av, kommet inn til eller lagt frem for et forvaltningsorgan. Det er ingen forutsetning for lovens anvendelse at dokumentet er blitt journalført. Et dokument regnes som utferdiget når det er avsendt, eller når saken er ferdig behandlet i forvaltningsorganet.

Unntak fra hovedregelen

Loven får ikke anvendelse på dokumenter som er opprettet før lovens ikrafttredelse. Dette er formelt sett intet unntak fra lovens hovedbestemmelse, men nevnes her av praktiske hensyn. Datoen skaper en grense for alderen på de av forvaltningens saksdokumenter man med offentlighetsloven i hånden kan kreve å få innsyn i. Slik begrensning er ikke lagt inn i forvaltningslovens regler om partsinnsyn.

«Loven får ikke anvendelse på dokumenter som er opprettet før lovens ikrafttredelse.»

Unntak i lov eller i medhold av lov.

Offentlighetsloven §§ 5a angir hvilke dokumenter og opplysninger som virksomheten skal unnta fra offentlighet. I §§ 5 og 6 listes opp de dokumenter og dokumenttyper som virksomheten kan unnta fra offentlighet. Unntak for opplysninger som kan lette gjennomføring av straffbare handlinger er inntatt i ny § 6 a. Disse bestemmelser representerer de viktigste unntak gitt i lov.

§5. Unntak for interne dokumenter

"Dokument som et forvaltningsorgan har utarbeidet for sin interne saksforberedelse kan unntas fra offentlighet. Det samme gjelder dokument for et organs interne saksforberedelse som er utarbeidet

a. av et underordnet organ

b. av særlige rådgivere eller sakkyn-dige

c. av et departement til bruk i et annet departement.

Unntaket omfatter også dokument som gjelder innhenting av slikt dokument.

Det omfatter ikke dokument innhentet som ledd i den alminnelige høringsbehandling av lover, forskrifter eller lignende generelle saker.

Bestemmelsene i første og annet ledd gjelder ikke saksframlegg med vedlegg som blir gitt til et kommunalt eller fylkeskommunalt folkevalgt organ".

Bestemmelsene gjelder heller ikke innstilling fra folkevalgte organer når vedtak skal treffes av kommunestyre eller fylkesting".

Et tidsbegrenset unntak:

Dette unntaket er tidsbegrenset! Unntaksbestemmelsen er gitt for å gi forvaltningen mulighet til arbeidsro, før saken er avsluttet. Bestemmelsen kan bare brukes så lenge saken er på det saksforberedende nivå. Etter at saken er avgjort, må unntaket opprettholdes av andre grunner dersom dokumentet fortsatt skal unntas fra offentlighet, se offentlighetsloven § 5a, § 6 eller § 6a.

§5a. Unntak for opplysninger undergitt lovbestemt taushetsplikt

"Opplysninger som er undergitt taushetsplikt i lov eller i medhold av lov er unntatt fra offentlighet. Dokumentet for øvrig er offentlig, når ikke disse delene alene gir et åpenbart misvisende bilde av innholdet eller de unntatte opplysninger utgjør den vesentligste del av dokumentets innhold. Dokument påført lovlig beskyttelsesgrad kan unntas i sin helhet".

For en arkivinstitusjon vil unntak for opplysninger som omfattes av lovbestemt taushetsplikt være den viktigste bestemmelsen i loven. For slike opplysninger finnes intet valg; opplysningene skal unntas fra innsyn. Merk at det normalt ikke er hele dokumentet som skal unntas fra offentlighet, men kun de taushetsbelagte opplysningene i dokumentet.

En særregel følger av lovens § 10. Når en henvendelse (begjæring) om dokumentinnsyn er begrenset av lovbestemt taushetsplikt etter offentlighetsloven § 5a, og denne taushetsplikten faller bort etter samtykke fra de som har krav på taushet, skal begjæringen etter anmodning forelegges vedkommende til uttalelse.

Samtykke fra den registrerte vil normalt løse avgiver fra lovbestemt taushetsplikt, slik at dokumentene kan frigis og utleveres. Dersom vedkommende ikke svarer, skal dette regnes som nektelse av samtykke.

§6. Unntak på grunn av dokumentets innhold

“Følgende dokumenter kan unntas fra offentlighet:

- 1) Dokument som inneholder opplysninger som om de ble kjent, ville kunne skade rikets sikkerhet, landets forsvar eller forholdet til fremmede makter eller internasjonale organisasjoner
- 2) Dokument hvor unntak er påkrevd
  - a) av hensyn til en forsvarlig gjennomføring av statens, kommunens eller vedkommende organs økonomi-, lønns- eller personalforvaltning
  - b) av hensyn til en forsvarlig gjennomføring av økonomiske rammeavtaler med næringslivet
  - c) fordi offentlighet ville motvirke offentlige kontroll- eller regulerings tiltak eller andre nødvendige pålegg eller forbud, eller medføre fare for at de ikke kan gjennomføres
- 3) Statsrådets protokoller
- 4) Dokument i sak om ansettelse eller forfremmelse i offentlig tjeneste. Unntaket gjelder ikke søkerliste. Søkerliste skal settes opp snarest etter søknadsfristens utløp og skal foruten søkerens navn inneholde deres alder, stilling eller yrkestittel og bosteds- eller arbeidskommune. Opplysninger om søker kan likevel unntas fra offentlighet dersom søkeren selv anmoder om dette. Det skal

fremgå av søkerlisten hvor mange søkere det har vært til stillingen og hvilket kjønn disse har”.

- 5) Anmeldelse, rapport og annet dokument om lovovertrødelse
  - 6) Besvarelse til eksamen eller lignende prøve samt innlevert utkast til konkurranse e l
  - 7) Dokument utarbeidet av et departement i forbindelse med de årlige statsbudsjetter eller langtidsbudsjetter.
  - 8) Personbilde inntatt i et personregister. Som personregister regnes registre, fortegnelser m.m. der personbilder er lagret systematisk slik at den enkelte personens bilde kan finnes igjen.
  - 9) Dokument som inneholder opplysninger innhentet ved vedvarende eller regelmessig gjentatt personovervåking.
- Når et saksdokument er unntatt fra offentlighet, kan hele saken unntas fra offentlighet dersom de øvrige saksdokumenter ville gi et åpenbart misvisende bilde av saken og offentlighet kan skade samfunnsmessige eller private interesser”.

Offentlighetsloven § 6 inneholder en lang liste av dokumenttyper som kan unntas fra offentlighet på grunn av innholdet. Denne bestemmelsen må leses i sammenheng med offentlighetsloven § 7 som gir sjef for offentlig arkiv myndighet til å avgjøre om “dokumenter som går inn under § 6, skal være offentlige når det på grunn av den forløpne tid eller av andre årsaker er åpenbart at de hensyn som har begrunnet unntak fra offentlighet, ikke lenger er tilstede”.

Begrepet offentlig arkiv må forstås slik at dette omfatter både statlige og kommunale arkivinstitusjoner.

§ 6 a. Opplysninger som ved bruk kan lette gjennomføring av straffbare handlinger

”Opplysninger hvor unntak er påkrevd fordi offentlighet ville lette gjennom-

føringen av straffbare handlinger, kan unntas fra offentlighet”.

Bestemmelsen vil gi anledning til å unnta opplysninger (ikke nødvendigvis hele dokumentet) som eks beskriver sikkerhetstiltak, vakrutiner, alarmanlegg med mer. Bestemmelsen vil kunne hjemle adgang til å unnta fra offentlig kart, foto og tegninger av bygninger og anlegg.

Den som søker kopi av tegningene til Norges Bank vil antagelig bli nektet innsyn med begrunnelse forankret i denne bestemmelsen.

1 Arvid Frihagen Kommentar til forvaltningsloven s. 288

Retten til innsyn, publisert av Oslo byarkiv i 2003, er tilgjengelig i pdf-format på Oslo byarkivs nettsider: <http://www.byarkivet.oslo.kommune.no/>

Skifte- og arverettsregler

AV LARS LØBERG

Lars Løberg

er medlem av DIS-Norges aktivitetsutvalg for slektsfaglig veiledning, men er for de fleste også kjent som leder for Norsk slekts-historisk forening. Som en kunnskapsrik og erfaren slektsforsker deler han gjerne med andre den kunnskapen han har om kilder og kildebruk.

Skiftene gir også et førstehåndsintrykk av livsvilkårene til forfedrene. Eksempler på slik bruk av skifteprotokollene, ofte den eneste kilden til kjøtt på beina til mange av våre forfedre, er gitt tidligere i Slektskolen her i Slegt og Data. Denne artikkelen vil derfor konsentrere seg om regelverket bak skiftene, selve nøkkelen til når du kan forvente å finne en skiftehandling og hva en skiftehandling kan si om slektskap også utover de personene som er direkte berørt av det aktuelle skiftet.

Når slektsforskeren har fått bryne seg tilstrekkelig lenge på digitalarkivets folketellinger og prestearkivenes kirkebøker, vil det neste steget ofte innebære sorenskriverarkivene. For enkelte vil det være gårdens historie og tinglysninger av salg og eierskifter som vil kunne gi svar på det presserende spørsmålet, men for de fleste vil turen først gå til skifteprotokollene. Skiftene gir på samme måte som folketellingene en tilnærmet full oversikt over husstanden til den det skiftes etter på det eksakte tidspunktet for skiftet. Slik sett vil en skifteforretning være et håndfast bevis på at vedkommende arving vitterlig var sønn eller datter av arvelateren, noe som eller ofte bare vil være en gjetning ut fra passende farsnavn for den yngre generasjon. Vel så hjelpsomme er skifteopplysningene fra dødsbo etter arvelatere uten livsarvinger. I slike tilfeller kan ofte

lange slektsrekker utledes, ja det finnes eksempler på skifter hvor arven skal deles på tremenninger på alle sider og hvor mer enn 200 personer samtidig får utledet sitt slektskap til avdøde. Ingen andre kilder kan gi tilsvarende gruppeoversikter for slektskap.

Arv kan fordeles enten etter avdødes egen vilje, ved testamente og de derigjennom bestemte testamentariske disposisjoner, eller ved arv etter loven, intestatarv. Begge deler gir interessante opplysninger, men idet den norske arveloven har vært oppfattet som strengt rettferdig, har ikke bruken av testamentarv vært like utbredt i Norge som i mange andre land. Oppfatningen av den norske arveloven som strengt rettferdig kan synes noe merkelig når en ser hvilke endringer som er gjort opp gjennom historien. Påtagelig fra et likestillingssynspunkt er at døtre lenge arvet bare halvparten så mye som sønner. Ordningen med brorpart og søsterpart holdt seg i lovgivningen helt til 1854. Like diskutabelt fra et rettferdighetssynspunkt er ektefellens arverett. At hver av ektefellene har en soleklar del i fellesboet, er uproblematisk. Men at lengstlevende i tillegg til egen del av fellesboet også skal ha lovbeskyttet arverett til en del av den avdødes del av boet, er ikke like åpenbart. Ordningen kom da også først inn i norsk arvelov så sent som i 1937.

Med dette er også to av de store lovrevisjonene presentert. Foran disse gikk de store lovsamlingene samlet i Christian V.s norske lov av 1687, Christian IV.s norske lov av 1604 og Magnus Lagabøters Landslov av 1273 (vedtatt 1274-76). Her er vi altså i den heldige situasjon at selv om en del sentrale prinsipper for arv og skifte har forandret seg over tid, er likevel de lange linjene i lovforståelsen på andre områder bevart. Hovedprinsippene er nedfelt allerede i arvefølgen i

Det var Magnus Lagabøter sin Landslov fra 1274 som lå til grunn for utarbeidelsen av Christian IV.s nye lovbok i 1604. Denne utgaven av Landsloven er fra ca 1590. Befinner seg ved NRA, Manuskriptsamlingen. Gjengitt med tillatelse fra Riksarkivet.

Waghuis
met qu
ds naa
des me
skunde Dorigis Kone
ning. Sogn Hæckon Konges. Sone
Son Sneris Konge. Semder allemend
i skilfings Långsöngen. Skidsfied
og sinæ. Sifger er well witterligst,
dot the merste menst af Skilfingfin,
gs Långsöngem. Gaffner ostid betet
tet for oss. At the Gaffner Snerst. All
wi Gaffner weriff deelsæftige wdi, af
Lorigere og emendere, merste wærfen
aff the Långbögger wdi Landet ere. Der
fore Gaffner i ossæa bedet oss, At eth
ers Bogh mothe ossæa were deelsæft
fige wdi samme forbedring. Snd

F,G,d'ADELER.

Magnus Lagabøters Landslov, hvor arvegangsklassene i rekkefølge omfattet livsarvinger, far eller farfar, mor og søsken, og om ingen av disse fantes så nye grupper av beslektede rangert strengt etter hvor nært eller fjernt beslektet og alltid med mannlige foran kvinnelige slektninger og farsiden foran morsiden. Hovedprinsippene, bortsett selvfølgelig fra livsarvinger, søsken og foreldres arverett, kan synes fremmede i dag. Logikken blir klarere når en setter arvegangsrankeringen i relasjon til middelaldersamfunnets oppfatning av at formuen tilhørte slekten og at slekten i hvert fall hva gjaldt fast eiendom fortrinnsvis var farslekten. Derav følger også forklaringen på kvinners reduserte arv i forhold til mannlige søsken - det hun arvet skulle gjennom hennes barn gå til en annen ætt, hennes manns. Mest ekstremt er dette reflektert ikke bare gjennom halv arvelodd, men ved at sønnedøtre og datterbarn ikke arvet bestefaren dersom det fantes sønnesønner i live.

Et overraskende "moderne" trekk ved den middelalderske arveloven er at også utenomekteskapelig fødte barn og deres etterkommere hadde arverett eller rettere arvemulighet om ikke nærmere beslektede eller i ekteskap fødte barn fantes. Deres arverett ble avskaffet i 1604, samtidig som representasjonsprinsippet ble innført for avdødes etterkommere. Representasjonsprinsippet innebærer at barn av avdødt søsken overtar den arvelodden som deres forelder skulle hatt om han eller hun fortsatt hadde vært i live ved arvelaters død. Før den kom inn, var det slik at ett eneste gjenlevende søskenbarn ville ta hele arven alene og ekskludere alle søskenbarns barn, tremenninger og evt. fjernere beslektede fra arv. Denne bestemmelsen kan i sin tur brukes til å beregne så vel mulige som "umulige" slektskap i middelalderen der hvor en vet hvem som arvet og hvordan arving var beslektet med arvelater. Er det f.eks. kjent at arvingen var søskenbarns barn av arvelater, ja da vet en at nærmere slektning fantes ikke i live på dødstidspunktet. Å komme opp med en slektslinje basert på en mulig nevø av avdøde, vil da være arvemessig umulig. En slik hypotetisk slektslinje må derfor forkastes. En grei innføring i arvegangsklassene og rettstradisjonen fra den gamle Landslova finnes hos Christian Spangen i bind XII av NST (Norsk slektshistorisk tidsskrift).

Middelaldergenealogi er et fag i seg selv. Det kreves stor matematisk tankekraft og evne til å holde tungen rett i munnen. Det er derfor ikke velegnet for nybegynnere. Den er imidlertid logisk og stringent. Det

samme kan ikke sies om bestemmelsene i Christian

V's norske lov, hvor lineal- og gradualsystem blandes sammen. Denne sammenblanding kunne isolert sett skapt store tolkningsproblemer, men heldigvis faller bruken av denne arveloven sammen med innføringen av skifteprotokoller slik at det som kunne vært tvetydig om bare arvingenes navn var kjent stort sett løses ved at selve slektskapsammenhengen også forklares. Innførselen av skifteprotokoller gjenspeiler i sin tur eneveldets trang til å regulere og skape orden. Dødsfall skulle meldes til myndighetene, boet skulle forsegles og det skulle etter gitte bestemmelser og i arvingers nærvær foretas registrering. Denne reguleringstrangen er det som har gjort skifteprotokollene til den kanskje viktigste enkeltkilden til informasjon om levekår og utvikling i eldre tid.

Å finne et skifte etter en fjern forfar eller -mor er alltid en stor opplevelse. Stort eller lite, fattig eller rik, en kommer uansett sine aner mye nærmere inn på livet når boregistreringen begynner å tale. Likevel kan vi ikke forvente å finne skifter etter alle våre forfedre. Stoa og Sandberg regner i "Våre røtter" med at bare ca. 20% av alle dødsfall på 17- og 1800-tallet endte med offentlig skiftebehandling. Jeg har funnet vesentlig høyere prosentandel i "mine" områder, og det er selvsagt mulig at det finnes lokale variasjoner knyttet til enten tradisjon eller ulike embetsmenns forskjellige nidkjærhet i tjenesten. Bestemmende for hvorvidt det skulle holdes offentlig skifte eller ikke, var igjen bestemmelsene i lovbooka. Christian V's norske lov bestemte i så måte at offentlig skifte skulle holdes i de tilfeller hvor det fantes umyndige arvinger, fraværende eller utenlandske arvinger. I tillegg kunne arvingene be om offentlig skifte dersom de ikke kunne enes om privat skifte. Dessuten kunne kreditorene kreve offentlig skifte dersom debitor ikke lenger klarte sine forpliktelser. Tatt i betraktning den utstrakte gjengiftepraksisen på landsbygda - gardsdrifta trengte både mann og kone slik at enke eller enkemann snart giftet om seg med vesentlig yngre ektefelle, som i sin tur overlevde maken og giftet seg med yngre nummer to - var det langt oftere dødsbo med umyndige arvinger enn hva en ellers ville reflektere over. Det er således gode muligheter til å finne ikke bare ett, men mange skifter i samme familie.

Skifteprotokollene er registrert på navnekort ved det enkelte statsarkiv, og disse navnekortene er kopiert og tilgjengelige på mikrofilm. Kortene gir imidlertid bare summariske opplysninger om hovedstørrelser ved skiftet og arvingenes slektskapsforhold til arvelater. Dermed unnlates også en vesentlig genealogisk

informasjonsbase. I dødsbo med umyndige arvinger måtte det oppnevnes formyndere for hver enkelt umyndig. Disse ble oppnevnt blant de nærmeste myndige slektningene. En vil derfor ofte finne morbrødre, søskenbarn eller eventuelt fjernere slektninger med presis slektsangivelse. Et skifte med mange umyndige barn og en rekke tremenninger oppnevnt som verger, gir uvurderlige opplysninger om slektskapsforhold tilbake til barnas oldeforeldregenerasjon. Uhyre spennende, men altså skjult for den som bare bruker kortene og ikke går til selve kilden. Og utover arvegangsklasser og formynderoppnevninger vil skiftet selvfølgelig også registrere hjemmelsdokument for fast eiendom, også her med mulighet for å trekke slektstråder flere generasjoner bakover. Utestående fordringer eller gjeld var ofte relasjoner mellom nære slektninger. Her er det derfor også opplysninger å hente i skiftene. I overklassesemiljø kan til og med gjenstander med navn eller initialer gi gode argument for videre leting.

Skifter finnes fortrinnsvis i skifteprotokollene. Men skifter ble også holdt før protokollerings- og reguleringsiveren satte inn for fullt. Disse skiftene er selvsagt langt mer sporadisk bevart, men det finnes likevel mange av dem. Noen er bevart som originaldokument. Her er det viktig å huske på at innførselen i skifteprotokollen også alltid har en motsvarighet i et originaldokument utstedt til og oppbevart av slekta. Et slikt dokument er en skatt, om ikke annet fordi skriften i originalen garantert er mye større og lettere leselig enn i skifteprotokollen. Andre, og eldre skifter kan dokumenteres ved at de har vært lagt fram som dokumentasjon på eiendomsoverdragelser i rettstvister eller at de i sin helhet ble innført i tingboka for perioder før skiftene fikk egne protokoller.

ETTERLYSNING 2005/1

Etterslekt etter Tore Løftingsbakken fra Lesja, f 1706

Hei,

Jeg er av etterslekt etter Tore Løftingsbakken fra Lesja i Gudbrandsdalen, fødd 1706 (ledd 1). Fremover i rett linje kommer man til ledd 4: Amund Knutsen Løftingsbakken fødd 1820. Videre ledd 5: Ole Amundsen Løftingsbakken, fødd 1856 og flyttet til Kristiansund. Tok navnet Bakken. Videre fremover er jeg Hans Solberg, ledd 8.

Ledd 5 Ole Bakken hadde en bror: Johan Amundsen Løftingsbakken, fødd i 1859. Han tok navnet "Bakke", vart gift i Kristiansund og flyttet til Oslo.

Der hadde han 7 barn.

Denne delen av slekten har jeg funnet veldig lite ut om og ønsker gjerne at, dersom noen slektninger/etterkommere av disse leser dette, eller andre som kjenner til denne slekten gjør det, vær vennlig så send meg en mail.

Løftingsbakkenslekten er stor. Vi har alt hatt ett slektstreff i Lesja, og håper på flere.

Hans Solberg,
Holmane, 5650 Tysse.
Telefon 56 58 62 22
Mobil 90 64 44 78
h.s.holmane@c2i.net

ETTERLYSNING 2005/2

Hindslekten i Norge – et problem

Håper på hjelp med dette.

Jeg er etterkommer av Jens Pedersen Hind fra Danmark - død 1688 i Harstad. g.m. Kirsten Jensdtr. Nyrop. Deres sønn, presten Peder Hind f.ca. 1660 og død juli 1720 var g.m. Anne Marcelie Iversdtr. Wolf, f. 1662/66 - død 1721. Deres barn er Kristine CHATHERINE Marie 1695-1772, gift Egede Jens P Hind 1703-1733 Peder P. Krogh Hind 1708-1775

Min dattersønn har en anemor som heter Anna Margrete Larsdtr. Hind, f.1720 på Bessebostad (Grytøya v.Harstad)

Hun ble gift 26 desember 1745 i Bergen med Carl Uldrich von Uhlensteen.

De fikk 3 barn.

Som enke flyttet Anna Margrete til Trondenes med barna, og ble her gift med Ole Madsen som hun fikk 6 barn med. Tredje ekteskap var med Nils Fochsen, men barnløst.

Jeg har ikke funnet noen Lars Hind i min søken etter forbindelsen mellom Anna Margrethe og min Hind-side. Har noen løsningen på dette?

Vennlig hilsen
Elsa Irene Jervan Håker
elsajerv@online.no

Bilder, bruk og slektsforskning

AV RAGNAR H. ALBERTSEN

Ukjent barn. Etter klesdrakt og motiv å bedømme, dreier dette seg om et foto tatt tidlig på 1900-tallet. Lever barnet ennå? Er dette et gråsonetillelle når det gjelder publisering?

Data i slektsforskningen er ikke lenger bare navn og årstall. Voksende interesse for lokalhistorien og en helhetstenking har gitt en stor bredde. Bilder på PCen har ført til noen ekstra omdreininger på interessen for hobbyen vår. Med entusiasme har vi digitalisert bilder fra album, bøker og avisutklipp. Krydret med egne bilder fra siste bursdagsselskap har vår nyeste versjon av slektshistorieprogrammet blitt det reneste billedgalleri.

På hjemmesidene våre legger vi ut ”alt” og gleder

Ragnar H. Albertsen

er fotoarkivar ved Fylkesfotoarkivet i Møre og Romsdal, Ålesund museum. Museet er fylkesansvarlig fotobevaringsinstitusjon i sitt fylke.

Alle foto: fotograf Olav S. Storegjærde, aktiv som fotograf 1905-1955. Gjengitt med tillatelse fra Sande sogelag.

oss over at naboen ”ser innom” (lenge siden sist forresten!). Han inviterer raust til gjensitt. En kjenning (eller kjeltring?) på andre siden av jordkloden tar gjerne del i dette. Hun klipper ut og limer inn halve anegalleriet ditt i sitt. Endelig har hun fått bildene til å fylle tomme rammer på skryteveggen sin.

Hvem eier bildene?

Alle bilder eies av noen, men eieren trenger ikke ha noe annet enn eiendomsretten det fysiske eksemplaret. Opphavsretten til et bilde innebærer en enerett til å utnytte bildet. Dette vernet, som bildet får, oppstår i det øyeblikk noen trykker på fotoapparatets utløserknapp. Den som trykker på knappen, enten det ”knipses” bevisst eller ubevisst, er pr. definisjon opphavsmann. Opphavsretten er begrenset i tid.

Lovlig og ikke lovlig bruk av bilder blir først et spørsmål når bilder offentliggjøres. Om det skjer på en veggavis eller på nettet er egentlig akkurat det samme. Men er du på nett er det den totale offentliggjøring. Du åpner for 100 % innsyn og kopiering – for absolutt alle, enten de vil deg godt eller ikke.

I det følgende vil jeg prøve å si noe om hvordan du kan bruke bilder i slektsbøker eller slektsprogram, eller som du ønsker å legge ut bilder på nettet uten å komme på kant med loven. Men merk: jeg er fotoarkivar, ikke jurist. Den formelle lovteksten, paragrafene, unntakene og en hel del juridiske betraktninger rundt emnet opphavrett, finner du i store mengder på nettet.

Kjekt å dele!

Du kan gjøre hva som helst med et hvilket som helst bilde du finner hvor som helst på nettet, i en bok med

kunsttrykk, kalender eller avis, så lenge du bruker bildet privat.

Alle bilder du ser på skjermen din kan du laste ned med f.eks. "Print Screen"-knappen som ligger øverst til høyre på tastaturet ditt. Eller du kan høyreklikke på bildet og lagre det på PCen din og hente bildet inn i slektsprogrammet ditt, eller illustrere brevet til bestemor med bildet. Du kan forstørre bildet, gjøre billedbehandling og printe det ut på din nye fotoskriver, finne en ramme og henge det på veggen hjemme eller på jobb.

Kopisett kan du lage og med stor trygghet gi det til nære familiemedlemmer. Du kan kåsere og holde foredrag på 40-årsdagen til din søster og du kan bruke bildet når du holder et lite foredrag på et DIS-møte. Blir DIS-møtet annonsert i avisa og du får honorar for foredrag og visning av bilder begynner dette å ligne en offentlig framføring. Da kan du ha krysset en grense fra bruk av bildet i den private sfære, til der du begynner å berike deg på en annens (fotografens) regning. Det har ingen betydning hvor mange som faktisk er tilstede. Avgjørende er om allmennheten har adgang til møtet.

Lager du en slektsbok i et visst opplag for salg og får tildelt ISBN-nr med avleveringsplikt til Nasjonalbiblioteket, kan du sitte i klisteret selv uten fortjeneste på prosjektet. En vakker dag finner fotografen bildene sine i boka di. Eller en fra en ny gruppe arbeidsløse "etterforskere", som har spesialisert seg på å spore opp åndsverkslovbrudd, oppdager deg og varsler opphavsmannen. En fotograf, alene eller sammen med en fornærmet avbildet person, går til sak fordi du har offentliggjort bildet uten samtykke.

Regelverket

Åndsverkloven skal ivareta to likestilte hensyn: Opphavsmannens økonomiske og ideelle rettigheter og samfunnets og de enkelte borgeres tilgang til offentliggjorte åndsverk. Heldigvis omfatter "Privat bruk" ikke bare den rent personlige bruk. For eksempel omfattes også eksemplarframstilling for familie- og vennekrets av begrepet. Også bruk i andre lukkede private kretser, så som klubber, foreninger, sammenkomster f.eks. på en arbeidsplass, kan skje med hjemmel i bestemmelsen. Det er imidlertid bare fysiske personer som kan utøve "privat bruk" (jfr. Lars G. Norheim i litteraturlista).

Bestilte portrettbilder og personvernloven

Åndsverksloven begrenser fotografens rettigheter når det gjelder bestilte portrettbilder. I mange tilfeller må nok opphavs-/fotorettigheter anses å ha gått over

Aslaug Tordis og Ottar Erling Uri

på bestiller ved "stilltiende" avtale, men omfanget av rettighetsoverdragelsen kan iflg. Lars G. Norheim være vanskelig å fastslå. Du kan altså bruke russebildet ditt eller familiebildet offentlig uten å avtale eller betale honorar til fotografen. Men hvis avisa av en eller annen grunn vil bruke bildet av deg, må avisa vanligvis regne med å betale honorar til fotografen.

Personvernloven krever – med visse unntak – samtykke fra den avbildede for offentliggjøring. Den gjelder i personens levetid og 15 år etter dennes død. Et familiebilde må regnes som et personbilde, mens den enkelte elev i et klassebilde ikke kan påberope seg det samme vernet. Et klassebilde eller et bilde av en konfirmantgruppe kan du altså fritt bruke ut fra personvernloven uten å spørre de avbildede.

Du kan altså ikke bruke bildet av søskenbarnet ditt på hjemmesiden din uten at hun vet det og har sagt sitt "ja". Får du et "ja" må du i tillegg ha tillatelse fra den som har tatt bildet av henne! Har du derimot et bilde av naboens oldefar tatt f.eks. i 1930, og både fotografen og den avbildede døde for 15 år siden, trenger du formelt sett ikke spørre verken naboen eller noen andre om noe som helst før du legger det ut på nett. At du bør informere naboen for å sikre et fortsatt godt naboskap er en annen sak og et spørsmål om skikk og bruk.

Et brudebilde med sneip og visne kvister? Neppe. Nei, dette er et spøkebilde. «Bruden» heter Lothe, og «brudgommen» Ansgar Kragset, som sendte bildet som et postkort til Hakallaestranda.
Kilde: Arthur Vestnes, Sande sogelag

Økonomiske og ideelle rettigheter

Opphavsmannens enerett omfatter altså to grupper rettigheter, de økonomiske og de ideelle rettighetene. De økonomiske rettighetene er en enerett, en felles betegnelse om de eksklusive økonomiske rettigheter åndsverkloven gir den som skaper et åndsverk. Det gjelder retten til å lage kopier av bildet (eksemplar-fremstilling), overdra bruksrett og offentlig visning (f.eks. i bygdebok eller på web). De ideelle rettighetene består i at opphavsmannen har en lovfestet rett til å bli navngitt ved offentlig bruk, og videre en respektrett som skal beskytte mot krenkende endringer av bildet. Både de økonomiske og ideelle rettighetene varer så lenge fotografen lever og 15 år etter hans død, eller 50 år etter at bildet er tatt – det som inntreffer sist.

Denne "vernetiden" ble utvidet i 1995, fra 25 til 50 år for fotografiske bilder. I tillegg ble bilder med "verkshøyde" – fotografiske verk – likestilt med f.eks. maleri og litteratur som i åndsverksloven har 70 års vernetid etter opphavsmannens død.

Fotografisk bilde – fotografisk verk

Lovverket skiller altså mellom fotografiske bilder og fotografiske verk. Vernetiden for fotografiske verk gjelder i fotografens (opphavsmannens) levetid, og

← opptil 70 år etter hans/hennes død. For at et fotografi

kan regnes som verk må det ha såkalt "verkshøyde", dvs. det må ha "passert grensen for hva som kan anses for å være et åndsverk og som dermed kommer inn under åndsverkloven." Det spiller ingen rolle om fotografen, opphavsmannen, er profesjonell eller en glad amatør.

Hva som er hva kan i ytterste konsekvens bare en domstol avgjøre. Men det er interessant å merke seg et skriv fra Skattedirektoratet 8. mars 2004 vedr. moms eller ikke moms på fotografi. Her besluttet Finansdepartementet at kunstneriske fotografier skulle kunne behandles som kunstneriske verk etter merverdiavgiftsloven (og være fritatt avgift, forfatterens merkn.). For at et fotografi skal anses som et kunstnerisk fotografi (underforstått verk, forfatterens merkn.) etter merverdiavgiftsregelverket må det være tatt av kunstneren, fremkalt av kunstneren eller under dennes oppsyn, signert og nummerert i et antall begrenset oppad til 30, uansett formater og underlag...". Men om loven blir tolket tilsvarende av f. eks. en domstol er helt uvisst.

Ingen rettspraksis

Selv om undertegnede både som fotoarkivar og fotograf har offentliggjort, formidlet og solgt egne nye og andres gamle bilder i over 30 år, er det ikke alltid klart som vann når spørsmål om bilder og rettigheter

dukker opp. Det finnes pr. i dag heller ikke norsk (eller så vidt jeg vet nordisk) rettspraksis som skiller mellom fotografiske bilder og fotografiske verk.

Hva gjør da en vettskremt sogelagsmann når han får en regning fra et mektig forlag eller en privatperson som tilfeldig, eller i ren spekulasjon (som kan forekomme!), har kjøpt et fotografarkiv og påberoper seg "alle retter"? I sin beste tro og mening har sogelaget illustrert årsskriftet med Norman- og Mittetbilder fra 1940 eller der omkring. Og som redelige folk har de i billedteksten kreditert opphavsmannes eller firmaets navn. I usikkerhet og frykt blir regningen betalt, eller i beste fall inngås et forlik med en som slår i bordet, viser til åndsverksloven og hevder at "hans" arkiv med bilder har 70 års vernetid etter fotografens død.

Hva betyr dette for oss?

Tar vi utgangspunkt i at fotografen var 25 år eller eldre da bildet ble tatt, vil du med stor trygghet kunne bruke dine 50–60 år gamle portretter og familiebilder på hjemmesidene dine. Så lenge åndsverksloven skiller mellom fotografiske bilder og fotografiske verk, kan ingen på generelt grunnlag si at fotografi er åndsverk. Dermed er fotografiske bilder, f.eks. prospektkort tatt før krigen, i all hovedsak "falt i det fri". De gamle bildene du rent fysisk eier, enten de er såkalte originalkopier eller andre kopier framstilt for minst 50 år siden (jfr. vernetiden) bestemmer du over i så vel privat som offentlig sammenheng.

Siden opphavsretten, og dermed vernetiden er knyttet til fysiske personer, den som tok bildet, kan heller ikke firmaet, som utga f.eks. prospektkortet og trykket "Enerett" på det, springe etter deg med noen regning. Dette gjelder uansett om firmaet fremdeles eksisterer med samme navn og eiere i dag, som den gang.

Men glem ikke de ideelle retter, det at opphavsmann har krav til å bli navngitt ved bruk. Selv om de økonomiske rettighetene har falt i det fri, lever det gode etiske prinsippet videre om å oppgi kilde uansett alder på bildet.

Gamle bilder i bøker

En vanlig felle slektsforskeren kan gå i er at han finner gamle portretter og stedsbilder i nyere bøker, aviser og kanskje kalendere og bruker disse. Hvis disse gamle bildene er gjort tilgjengelig for allmenheten for første gang, oppstår en ny vernetid på 25 år etter publiseringen.

Unngå problemer. Spør først

I samarbeid med fem andre fotografforeninger i Norge, blant dem Norges Fotografforbund, produserte Norske Reklamefotografers Faglige Råd i 1997 "En liten bok om opphavsretten". I ni punkter gir denne en kort orientering til billedkjøper/bruker og opphavsmann/selger. Om arkivbilder understrekes det at du kun kjøper retten til å bruke bildet i en avtalt sammenheng. Har du fått avtale om å bruke annen manns bilde i slektshistorieboka di eller i DIS-bladet, må du huske å få ny avtale før bildet f.eks. brukes på hjemmesida di.

Det er ingen krav til registrering av bilder, stempling eller andre formaliteter. Om bildet er signert, med eller uten "Enerett" eller "copyright" (©-merking), betyr ingen ting i forhold til vern, opphavsrett eller bruksrett.

Råd om bruk av bilder

Kjøper du et bilde, f.eks. fra et billedbyrå, på en utstilling eller et postkort hos Narvesen, kjøper du kun et

Ukjent gruppe med sykler. Siden dette er et gruppebilde, er det ikke nødvendig å innhente tillatelse fra alle de avbildede personene for å kunne gjengi det her.

Familien Edheim. Frar Hans, nmor Ingeborg, barna Petra, Henrik, Dagrun Marta, Lari Liv og EllingPeter. Bildet er tatt ved sølvbryllupet til Petra og Olav Rovde i 1933. Gjengitt med tillatelse fra et av de gjenlevende barna.

eksemplar til eget, privat bruk. Uten særskilt avtale med opphavsmann eller eier/forlag har du ingen rett til å offentliggjøre bildet før det har gått minst 50 år fra det ble utgitt. Hvor lenge siden motivet ble fotografert, hva motivet er, eller hvem som er på bildet har i denne sammenheng ingen betydning.

Oppgi alltid kilde ved bruk av bilder. Kilde er først og fremst fotografens navn. Vet du ikke navnet signerer: Foto: NN (Aller helst: Fotograf: Ukjent). Det signaliserer seriøsitet og skaper goodwill.

Kontakt fotografen og spør om tilatelse. Alle fotografer irriteres over misbruk av bildene sine. Ringer du som privatperson og spør høflig på forhånd om å få bruke bildet på hjemmesiden din, eller i slektsboka, og at du selvsagt vil oppgi hans navn som kilde, vil du svært ofte få et "ja" uten å måtte betale noe. Er det sogelaget som spør vil jeg tro de får bruke bildet til en langt billigere penge enn om Rema skal bruke det i en annonse.

Eier du et fysisk eksemplar av bildet, enten du har arvet det eller kjøpt det på en brukbutikk, og det er mer enn 50 år gammelt, kan du med stor trygghet bruke det til hva du vil, kopiere og selge kopier av det. Du kan selv klausulere eller sette bestemte vilkår for videre bruk av de kopiene du har eller har laget for salg. Om ikke annet er avtalt får den som kjøper en kopi av bildet av deg ikke rett til annet enn privat bruk av bildet.

Sist men ikke minst: Det er den som offentliggjør bildet som står ansvarlig. Å bruke bildet på webben "i god tro" fratar deg hverken økonomisk eller juridisk ansvar!

På forsiden av Slegt og Data ser dere en artig gammel tegning. Dette bildet, "snubildet" som vi bare kalte det, der det hang på bestemor og bestefars vegg i alle år, har undertegnede overtatt rent fysisk. Jeg har full råderett over det og alle økonomiske retter til videreutnyttelse. Når det nå brukes i Slegt og Data kan alle og enhver kopiere det og henge

Ukjent mann. Dette portrettet er uproblematisk å gjengi her - personen må ha vært død i mer enn 15 år. Men hvem var han?

det på veggen hjemme, eller bruke det på PCens "skrivebord". Men ønsker du å bruke det på hjemmesida di, altså offentliggjøre det, da må du spørre meg først! Kanskje vil jeg kreve et bruksvederlag for at du skal få lov til det?

Bildet er tegnet av min tipp-tipp-tipp oldefar, captein Paul Marcus Schnabel, født 1790 og død 22.3.1879. Han tok avskjed som militær i 1850 med 288 daler i pensjon. Han bodde siden i Trondheim. Han hadde en sønn som var handelsbetjent hos Jenssen & Co (Grilstad-Jenssen). Denne giftet seg med prost Stephansens datter (d. ca.1860).

De hadde flere døtre, hvorav den eldste, Hansine Caroline (Schnabel) ble gift med Thorwald Jenssen. En av døtrene til Hansine og Thorvald Jenssen, Anthonie, ble i 1894 gift med handelsmann Lauritz Thaulow i Trondheim. Deres eldste datter, min bestemor Torny Thaulow g. Harboe, ble født i 1896. Da hun døde i 1968 arvet undertegnede bildet.

Hovedkilde til denne artikkelen er Lars G. Norheims skrift "Foto og opphavsrettslige spørsmål ved museene", Norsk museumsutvikling, skriftserie 6. 1998.

ETTERLYSNING 2005/3

Opphav til Thorvald Gunerius Larsen, Vestre Aker

Jeg etterlyser mine tippoldeforeldre Lars Olsen og Marthe Marie Henriksdatter.

De fikk en sønn, Thorvald Gunerius Larsen, (min oldefar) den 30/12- 1834. Han ble døpt den 22/2- 1835 i Vestre Aker kirke. Da bodde de i Akersgt.

Th. G. Larsen ble viet til Gurine Olsdatter den 12/7-1877 i Nes hovedsogn, Romerike. Har funnet en del om hennes familie, men står fast på hans foreldre m/familie. Th. G. Larsen døde på Grorud februar 1911.

Nelly Bruvold
telf. 22 16 44 75
ebruvo@online.no

ETTERLYSNING 2005/4

Ble Christen Bernhard Akkim Christoffersen begravet i Paris?

Min farfar heter Christen Bernhard Akkim Christoffersen, är född i Sortland den 16.8. 1874. Han var tvilling men tvillingbrodern dog som baby. Hans mor dog i barnsäng och hans far på fiske och då blev min farfar föräldrarlös vid 2 års ålder. Kom till pleihjem. Min farfar lämnade sedan Sortland utan att någonsin höra av sig dit. Varför vet bara han. Min farfar kom via Köpenhamn till Malmö-Sverige där träffade han min farmor. De gifte sig inte men de var förlovade och fick barn, tvillingar. Den ena tvillingpojken dog vid ca 14 månaders ålder och min farfar försvann till Paris den 18.04.1903 för att aldrig återvända. Finns det någon som kan hjälpa mej att finna klarhet i min farfar. Min far var den andra tvillingen och saknade sin far i hela sitt liv och jag lovade finna honom. Min far är död, men jag söker fortfarande farfars grav.

Han kan vara begravd i Florö eller runt omkring. Finns det någon som har upplysningar om min farfar. (Det är inte säkert att han är begravd i Florö) Jag har inte sökt i Paris.

Med bästa hälsningar
Lydia Nilsson
20063@telia.com

ETTERLYSNING 2005/5

Anna Gurine Sander, født Knutsen

Min oldemor Anna Gurine Sander født Knutsen 9/11-1863 i Søndre Odal

Døtre	Margit Edvarda	født 1890
	Dagny Rudolfine	født 1892
	Signe Alexandra	født 1895
	Borghild Eugenie	født 1897

August Kristoffer Sander, født 1865 i Søndre Odal, tror jeg er Anna Gurines svoger. Han er gift med Clara, født Larsen i Risør 1870.

De har sønnene:

	Fritjof	født 1897
(Vibes gt., Kristiania)	Aage	født 1898
	Einar	

gift med Gerd

Er det noen som gi meg opplysninger om Anna Gurines foreldre og mer rundt denne slekten. Kan noen av disse personene ha tilknytning til disse:

34157 Lina Augusta Olsdtr. Sander
1851 Søndre Odal,
96373 Ottenie

111062 Elisabeth	1847
111063 Olga	1884
111064 Arthur	1886
111065 Emma	1889
111066 Meanda	1892
119351 Carl	1857
119352 Thora	1857 født Dahl
119353 Ragnhild	
119354 Sigurd	
119355 Harald	
119356 Gudrun	

Navn som Disenå og Oppstadbakken er nevnt.

Karl-Edv. Syvertsen
Øvregt. 7, Boks 537
1754 Halden
tlf. 90792718
Fax 69197060
ka-e-sy@online.no

ETTERLYSNING 2005/6

Lina Nilsson, Vermland, Sverige/
Drammen

Jeg søker opplysninger om:
Lina Nilsson, Vermland, Sverige/
Drammen f. 1875, d. 1938
g.m. Teodor Eriksen, Drammen,
f. 1875, d. 1938.
Barn: Anna, Reidar, Rolf, Hjørdis,
Solveig og Karl Eugen.

Roar Dahl, Granittvn. 9,
8515 Narvik.
Tlf.:76 94 51 98
Mob.:909 18135
Medl.nr. 15901
roarda@online.no

ETTERLYSNING 2005/7

Sogn/Østerdalen 1829/1836

Jeg etterlyser mulige opplysninger om mine oldeforeldre. Hun hette Syn(n)øve og var født i 1829 i Sogn. Hun ble gift med Ole Ellingsen fra Østerdalen (f. 1836). De flyttet til Bitterstad i Sortland der de kjøpte plassen (gården) Teigen. Ole kan ha tatt etternavnet Olsen, etter sin far som hette Ole. Senere tok de trolig familienavnet Teigen. Synøve og Ole fikk syv barn. Disse var Edvart Teigen, Anna Teigen Kristiansen, Gyna Teigen Melkersen, Sara Teigen Falch, Oluf Teigen, Ingebrigt Teigen og min bestemor Ingeborg Mathilde som ble gift med Nils Arntsen fra Namdalen.

Andor Opdal,
7822 Bangsund.
Telefon 74287353
a.opdal@frisurf.no

ETTERLYSNING 2005/8

Åsnes, 1890-1970

Søker opplysninger om min oldemor Borghild Magnusdtr Næss født 1895, Aasnes. Hun og Jens Tønderud (f.1891 Gran) fikk en uekte sønn Jean Clarence Tønderud f.1915 i Spydeberg, Østfold. Han ble satt bort og der slutter alle spor etter Borghild. Eneste er at på familysearch så står hennes dødsår til 1963, men ikke hvor eller noe annet.

Erik Tønnerud
Medl.nr. 16699
erik.tonnerud@stompa.no

ETTERLYSNING 2005/9

Finsk sjømann i Norge.

Vi søker opplysninger om finskfødt sjømann Anders L. Thätinen, siste kjente fartøy D/S Varild, rederi E. Nesheim, Haugesund. Anders L. Thätinen var født i 1903 i Finland, ukjent sted. Han ble av sorenskriveren i Nordland ilagt et forelegg for barnebidrag den 17.10.1925. Barnemor Ragnhild Andreassen Ørnøi. Han seilte også på den norske båten D/S Br. Lothe av Haugesund.

Opplysninger kan gis til
Per Jevne,
Kattensveien 19a,
7080 Heimdal,
p-je@online.no
tlf 72 84 54 52
Dis-medlem nr 12609.

SMÅNYTT

Trondheimsbilder

Offisiell lansering av www.trondheimsbilder.no fant sted torsdag 27. januar 2005 kl 12:00 ved Trondheim folkebibliotek, hovedbiblioteket.

Dette er det offisielle nettstedet for historiske bilder fra Trondheim. Med ett tastetrykk søker du samtidig i tre bildebaser med tusenvis av bilder. Nettstedet er et samarbeidsprosjekt mellom Sverresborg Trøndelag Folkemuseum, Trondheim kommune Byarkivet/ Trondheim folkebibliotek og Universitetsbiblioteket i Trondheim.

Universitetsbiblioteket har åpnet en egen utstilling om Christopher Hansteen. Christopher Hansteen vant verdensry for sitt banebrytende arbeid innen jordmagnetismen. I 1823 fikk han bevilgning til å foreta en ekspedisjon til Sibir for å kunne foreta målinger som kunne bekrefte eller forkaste hans teori om at det fantes fire magnetiske poler. Ekspedisjonen varte i litt over to år i tidsrommet 1828 til 1830. Hansteen

seminar 2004 ble avviklet 28.-29. oktober. I den forbindelse var det "offisiell åpning" av webutstillingen om Christopher Hansteen.

<http://www.ub.uio.no/umn/hansteen/>

Hansteen var far til Aasta Hansteen, og var også en viktig person i kulturlivet i Christiania. Han tok initiativ til å bygge Observatoriet på Solli plass og bodde der med sin familie i mange år.

Sammenslutningen af Slægtshistoriske Foreninger i Danmark arrangerer weekendkurs 14. – 16. oktober på Bjerringbro Højskole. Tema for kurset er "Med uniform og med emblem". Nærmere opplysninger om kurset legges ut på nettsidene www.ssf.dk
Kilde: Slægten : forum for slægtshistorie nr. 31, januar 2005

Denne artikkelen tar utgangspunkt i det å brenne cd-er, men mye av stoffet vil være likt for den som skal brenne en dvd. Bare husk å velge dvd istedenfor cd i brenneprogrammet når du brenner dvd-en.

Ulike typer cd-er

Det finnes mange typer cd-er i butikene, og det kan ofte virke vanskelig å finne frem i denne jungelen av produkter. Hva du ser etter er avhengig av hva du skal bruke cd-rom-ene til, men vi skal prøve å gi deg noen tips her.

Det vil på cd-pakkene stå forkortelsen cd-r eller cd-rw. Forkortelsen cd-r står for Compact Disk Recordable. Denne cd-en bruker vi gjerne en gang, men den kan via spesiell programvare brennes om igjen. Disse cd-ene er billigere enn de som det står cd-rw på. Disse cd-ene er ReWritable. Det vil si at du kan bruke dem slik som du brukte en diskett tidligere. De kan brennes om igjen opptil 100 ganger. I tillegg er det oppgitt spesifikasjoner for hastighet (speed) på cd-en. Det kan f.eks. stå 1-24x, noe som betyr at det kan skrives til cd-en i den oppgitte hastigheten, i dette tilfellet maksimum 24 ganger. I tillegg er det ofte oppgitt antall minutter som cd-en kan spilles i og hvor mange megabyte (MB) som kan lagres på cd-en. Det er vanlig med 700 MB lagringskapasitet og 80 minutters opptakstid. Kvaliteten på cd-en vil også variere. Det finnes litt dyrere cd-plater med garantier. Du kan også få kjøpt cd-er med eller uten cover. Handler du på Internett, vil for

Hvordan brenne cd-er

AV LIV MARIT HAAKENSTAD

Liv Marit Haakenstad driver i dag eget firma www.genit.no, og har blant annet publisert boka «Slektsgransking med dataveiledning». I tillegg er hun aktiv i DIS-Norge.

eksempel www.komplett.no (Lagring/Media) ha et bredt utvalg av varer, og det kan bli billigere enn å handle i en lokal dataforretning.

Ulike typer brennemetoder

Det er flere måter å brenne en cd på. Du kan bruke programmer som Nero (www.nero.com), Easy Media Creator (www.roxio.com) eller brenneprogrammet som følger med Windows XP. Som oftest følger en av de to førstnevnte programmene med cd- eller dvd-brenneren som såkalt OEM-versjon (Original Equipment Manufacturer).

De vanligste valgene dersom du bruker et program for å brenne cd-er er:

- data-cd
- audio-cd (lyd)
- video-cd
- cd-kopi

Skal du kopiere en cd med programvare, vil dette være avhengig av den lisensen som gjelder for programvaren.

Lisensbetingelsene kommer opp i løpet av installasjonen når du installerer et program. Da vil det også stå om du kan lage en kopi av cd-en eller om du kan installere programmet på en bærbar pc i tillegg til en stasjonær PC. En video-cd vil kunne lage en video ut fra filer i MPG1-format. Dette filmformatet brukes av programmer som kan lese DVD-plater som Windows Media Player (Microsoft), Power DVD (CyberLink) og InterVideo WinDVD. Det finnes også et MPG2-format, men noen programmer krever fullversjon for å behandle dette. Vi skal i denne artik-

kelen ta for oss hvordan vi brenner en data-cd.

PhotoSnap) eller bruke PC-en som fotoalbum (Nero PhotoSnap Viewer).

Start Nero Start Smart, og velg CD i midten øverst. Legg en brennbar cd i cd-brenneren. Velg så Nero Burning Rom under Programmer i venstre del av vinduet.

Brenne data-cd med Nero

Nero 6 er et omfattende program med mange muligheter. Med fullversjonen har du alt du trenger og litt til. Under menyen Programmer kan du brenne eller kopiere cd-er (Nero Burning ROM), lage lyd-cd-er (Nero Express), lage film- eller video-cd-er (NeroVision Express) og ta sikkerhetskopi av harddisken din (Nero BackItUp). Videre kan du lage cd- og dvd-omslag (Nero Cover Designer) i ulike varianter, klippe, rense og endre lydfiler (Nero Wave Editor), konvertere gamle lydbånd og LP-plater (Nero SoundTrax), se DVD-er (Nero ShowTime) og streame video, musikk og bilder (kan kode om DVD-er fra NTSC til PAL og motsatt, Nero MediaHome). Du kan også omkode DVD-er (Nero Recode), redigere bilder (Nero

Skjermdumpen viser Nero 6 Fullversjon.

Nå velger du CD-ROM (ISO), la valget stå på No Multisession, og velg New. Med Multisession disc menes det at det brennes flere enkeltstående seksjoner til cd-en som lukkes etter hver seksjon. Dermed er det mulig å legge til flere filer på en cd eller slette filer uten å slette hele cd-en. Dette er den motsatte teknikken som skal til for å lage en lyd-cd, der cd-sporene må ligge uten avsluttende seksjoner for å kunne spilles i ett.

Det neste vinduet du kommer til er delt i fire felt. De to feltene som ligger til venstre i vinduet viser de mappene og filene du har lagt til cd-en, mens de to feltene til høyre i vinduet viser

Rengjøring av cd-er

Har du en cd-plate som ikke virker mer? Har du lyd-cd-er som hakker? Det finnes flere avanserte maskiner for å kunne rense cd-er på markedet, men den enkleste måten å rengjøre en cd på er en dråpe Zalo og litt lunket, rennende vann. Tørk av cd-en med en myk klut og vent litt før du bruker den igjen, slik at du er sikker på at det ikke finnes mer vann eller dugg på den.

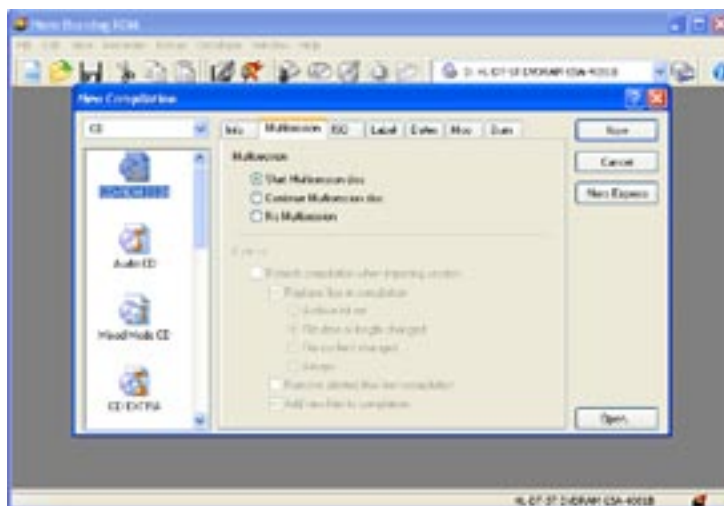
Brenne cd-er med Linux

Ett eksempel på brenneprogram for Linux er K3b – se www.k3b.org. Dersom du vil brenne cd-er ved hjelp av bare Kommandolinjen, kan du finne mer informasjon om dette på www.linuxguiden.no/index.php/CD-Brenning#ISO-filer.

Brenne cd-er med Mac

For Mac OS X finnes det et program som heter Toast. Dette blir laget av samme firma som lager Easy Media Creator – se www.roxio.com/en/products/toast/index.jhtml.

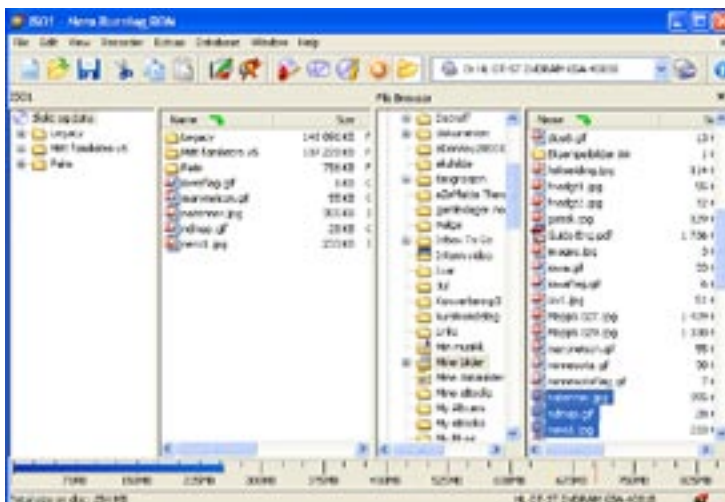
innholdet på harddisken din. Felt nummer en og tre

Skjermdump av det første bildet du kommer til i Nero Burning ROM

fra venstre viser kun mapper, mens felt nummer to og fire viser mapper og filer.

Begynn i felt nummer en fra venstre og klikk ved siden av ikonet av cd-platen der det står New. Skriv inn det navnet du ønsker å gi cd-en din, for eksempel ”Slekt”. Bla deg frem til de mappene du ønsker å brenne ved å klikke i felt nummer tre fra venstre.

I denne skjermdumpen vises det vinduet der du legger til mapper og filer som skal brennes til cd-en. Vinduet er delt i fire felter.

Dette er bygd på de samme prinsippene som Windows Utforsker (se artikkel i Slekt og Data 2/2004). Filene kommer frem i feltet helt til høyre dersom du dobbeltklikker på mappene i felt nummer tre. Ta tak i mappene eller filene i feltet helt til høyre, og dra og slipp dem i felt nummer to fra venstre. Filene dine blir ikke slettet fra harddisken din, og trenger kilden som det kopieres fra under brenneprosessen. Det vil si at dersom du kopierer fra en cd, må cd-en stå i cd-rom-en under brenningen. Dersom det ikke er mulig, må du

kopiere mappene eller filene til harddisken din ved hjelp av Windows Utforsker og legge dem til cd-en som du skal brenne via brenneprogrammet (i dette tilfellet Nero) etterpå. Følg med på den blå linjen i bunnen av vinduet. Den sier deg hvor mye plass det er igjen på cd-en. Når du har lagt til de mappene og filene som du ønsker å brenne, klikker Burn the current compilation, som er knapp nummer ni fra venstre. Knappen ser ut som en cd med en tent fyrstikk over.

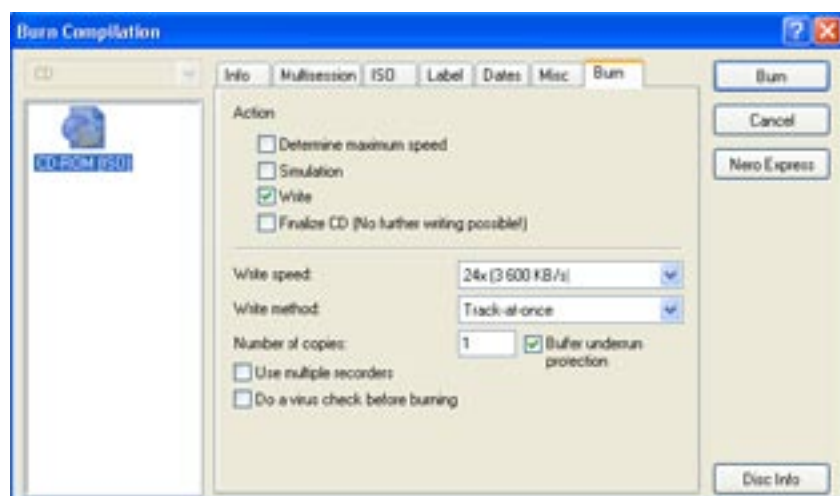
Det finnes flere valg her. Under Action kan du blant annet velge om du bare vil skrive til cd-en (Write), eller om du for eksempel vil avslutte cd-en og dermed sørge for at den ikke kan bli skrevet til flere ganger (Finalize CD (No further writing possible!)). Du kan også velge brennehastighet (Write speed). Det er nødvendig å

Track-at-once menes det at hvert enkelt spor brennes i ett, mens Disc-at-once brenner hele cd-en i ett, noe som er nødvendig ved lyd-cd-er, video-cd-er og super video-cd-er. Nero anbefaler at cd-er brennes ved Disc-at-once. Du kan også velge hvor mange kopier du vil lage av cd-en (Number of copies).

Når brenneprosessen begynner bør du la pc-en få arbeide i fred. Ta deg en pause mens cd-en brennes. Dette kan ta en stund dersom det er mye informasjon som skal brennes på cd-en. Etter at cd-en er brent klikker du OK og til slutt Done. Da løses cd-en ut.

Brenne data-cd med XP

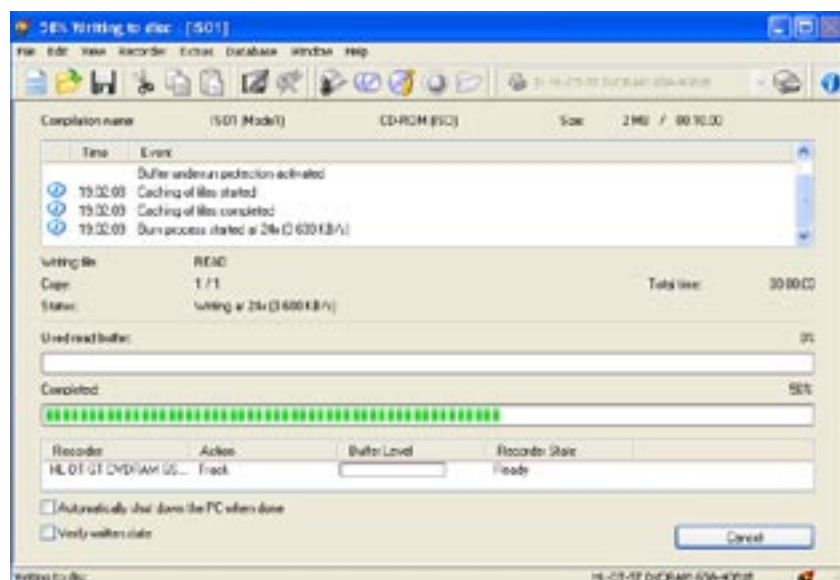
Åpne Windows Utforsker. Du finner mer om bruk av dette programmet i Slett og Data 2/2004. Klikk på

Skjermdumpen viser det siste vinduet der du kan gjøre valg før brenneprosessen starter.

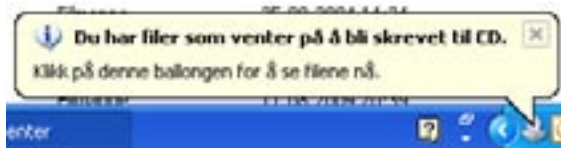
sette ned hastigheten på brenningen dersom en annen pc skal kunne lese cd-en, og denne cd-rom-en ikke kan lese cd med så høy hastighet. Dette er ikke et problem på nyere pc-er, men på eldre modeller av pc-er. Under Write method (brennemetode) kan du enten velge Track-at-once eller Disc-at-once. Med

pluss-tegnet ved siden av Min datamaskin i feltet til venstre. Du skal nå kunne se cd-brenneren din der. Dra de mappene/filene du ønsker å brenne til cd-en over til cd-en mens du holder Ctrl-knappen nede, eller høyreklikk mappene/filene og velg Kopier. Klikk på cd-brenneren og høyreklikk i det høyre feltet i

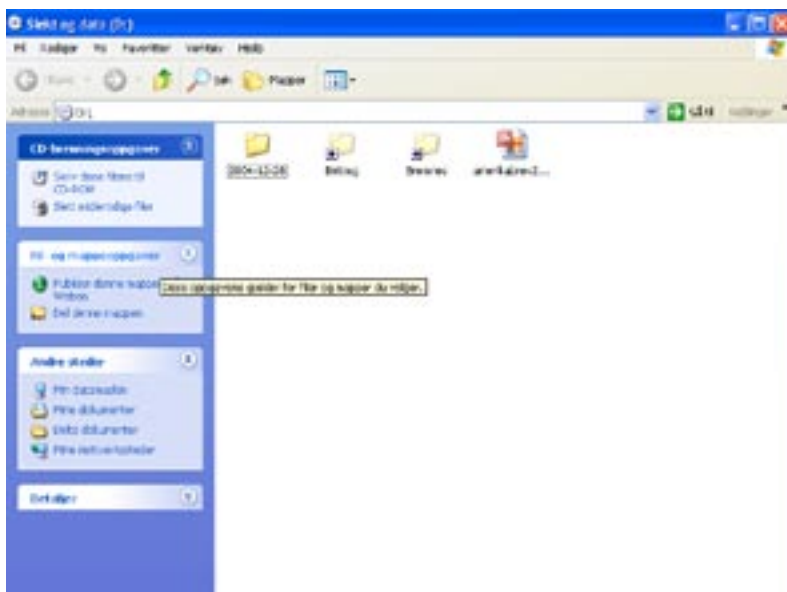

Slik ser det siste vinduet ut når du brenner en cd i Nero 6

Skjermdump av ballongen som sier at filene er klare for brenning.

Skjermdump av CD-brenningsprogrammet i Windows XP.

Windows Utforsker og velg Lim inn. Du ser ikke hvor mye plass det er igjen på cd-en, så du bør beregne dette på forhånd. Etter at du er ferdig med å legge til de mappene/filene du vil brenne til cd-en, klikker du på ballongen som kommer opp på verktøylinjen ved klokken. Denne sier at du har filer som venter på å bli skrevet til CD, og at du kan klikke på ballongen for å se filene nå.

I venstre feltet i det vinduet som nå kommer opp velger du Skriv disse filene til cd-rom-en. Nå vil det komme

opp en cd-brenningsveiviser, og du kan gi cd-en et navn i det første vinduet. Klikk Neste og cd-en blir brent. Du vil få oppgitt antatt tid som gjenstår av brenningen. Klikk Fullfør. Du kan også velge Ja, brenn de samme filene på en annen CD, dersom du ønsker å lage flere kopier av sammen cd.

Snur du cd-en med baksiden opp, vil du se en ring som begynner innerst ved cd-en, og som går utover på cd-en. Den er gråere enn resten av cd-en. Dette er det området som det er brent informasjon til. På denne måten kan du enkelt se om det er brent til cd-en.

Scanning av dokumenter - og hvordan gjøre dem søkbare

av Rolf Steinar Bergli rolfsteinar@rolfsteinar.net

I disse dager er et enormt scanneprojekt i startgropa, nemlig Riksarkivets prosjekt med å overføre millioner av kirkeboksider på filmruller over til digital form. Denne prosessen krever både dyrt utstyr og krever mye arbeid med publisering av resultatene. En annen form for scanning går ut på å scanne inn trykt tekst rett fra en bok eller et dokument, og dette er noe som alle med scanner enkelt kan få til.

Rolf Steinar Bergli, f. 1974. Oppvokst i Snertingdal, bor nå i Kristiansand. Biblioteksjef i Lindesnes kommune, utdannet innen data. Leder i DIS-Vest-Agder 2000-2005. Gav ut egen slektsbok i 2000 om oldeforeldrene Anton og Stennethe Bergli.

Ofta finner man artikler eller kapitler i en bok, som man ønsker å skrive av for å lagre i slektsprogrammet sitt. Hvis teksten går over flere sider kan man spare mye tid på å scanne inn sidene for å ta vare på en kopi. Et annet eksempel er kopiering av sider fra bygdebøker som du stadig slår opp i for å finne opplysninger. Selvfølgelig er det tidkrevende å scanne inn side etter side, men når jobben først er gjort, er det

forholdsvist enkelt å få omgjort bildene til søkbar tekst. Denne prosessen kalles OCR. Etterpå kan man meget raskt og effektivt søke fram navn, stedsnavn osv. fra hundrevis av sider med tekst. Man kan merke noen avsnitt fra teksten og sende den i en e-post til noen som har bedt om et oppslag i boka, eller du kan kopiere teksten og lime inn et sitat inn i slektsboka du holder på å skrive. Visse dokumenter kan det også være aktuelt å publisere på Internett – kanskje i sin helhet. Her skal jeg ta for meg noen forutsetninger og tips for at resultatet skal bli best mulig, samt litt om hvilke lover og regler man må være klar over hvis man ønsker å publisere resultatet.

Hva er OCR?

OCR står for "Optical Character Recognition" - oversatt betyr dette bokstavgjenkjenning. Et OCR program prøver å kjenne igjen linjer, kolonner, ord og bokstaver på en side, og målet er å gjøre om et innskannet bilde om til et dokument bestående av ren tekst. De fleste OCR program tolker også hva som er bilder og setter disse på plass i resultatdokumentet. Det bør kanskje nevnes at det dessverre er langt fram for håndskrift kan leses av OCR-pro-

grammer, så her holder vi oss til trykte bokstaver.

Forutsetninger for en vellykket OCR-tyding:

- teksten må være tydelig og ha god kontrast
  - det bør ikke være flekker, notater eller understreking i teksten
  - bildene bør være scannet inn så rette som mulig (skjeve linjer fører ofte til feiltolkninger)
- Jobben bør gjøres i tre trinn:

- 1) Scanning av boken og lagring av billedfilene
- 2) OCR-lese boken, dvs bruke programmet som gjør de innskannede billedfilene om til en søkbar tekst
- 3) Lagring av resultat og arkivering (man kan som regel gjøre alt i ett rett fra et OCR-program, men for fleksibilitet mht. arbeidsdeling og arkivering av originalfiler anbefaler jeg å dele prosessen opp i tre)

1) Scanning

Avhengig av bokens og scannerens størrelse, kan du scanne inn en eller to sider fra boken om gangen. I de aller fleste tilfeller bruker man en oppløsning på 300 DPI og fargedybden settes til gråtoner. Har boken fargebilder som du

ønsker å få med videre kan du selvsagt scanne disse sidene i farger. Høyere oppløsning enn 300 DPI vil som regel ikke gi noe bedre resultat, siden de fleste OCR-program er tilpasset å tyde teksten i denne oppløsningen. Av spesielle problemer man kan komme borti er gamle ark eller aviser der trykksverte fra baksiden ofte trenger så langt inn i papiret, at det lager støy på siden. Da kan det være fornuftig å prøve å scanne uten å legge lokket på scanneren.

Spare tid:

Innskanningen er kjedelig og er en ensformig jobb. Derfor kan det være lurt å gjøre jobben så effektivt som mulig. En viktig faktor er selvfølgelig utstyret. Nyere scannere er selvfølgelig raskere enn eldre, men man trenger ikke nødvendigvis kjøpe ny scanner for å spare tid. Kvalitetsmessig er det som regel ingenting å hente på nyere scannere i forhold til de litt eldre.

Det tar lang tid å foreta en ny forhåndsvisning hver gang. Velg derfor et scanneområde litt større enn teksten i boken, og scann hver side uten å be om ny forhåndsvisning hver gang. Forsøk å plassere boken på nøyaktig samme sted neste gang. I de fleste programmer kan man scanne inn mange bilder før de må lagres, avhengig av kapasitet/minne på maskinen. Forsøk å scann inn 10-20 sider før du går til bildene og lagrer de.

I denne sammenheng bør jeg kanskje nevne at det også finnes egne bokscannere som gjør hele jobben automatisk, men disse er dessverre veldig kostbare. En mellomting er arkmatere som man også får som tilleggsutstyr til mange scannere. Dette kan være en god hjelp hvis det er mange løse ark som skal scannes.

Før man scanner inn hele boken kan det også være fornuftig å sjekke at resultatene er tilfredsstillende som utgangspunkt for OCR-lesing. Test derfor noen sider i OCR-programmet før du går videre med scanningen.

Slik ser det innskannede bildet fra boka ut. Blir det for mye skygger i midten av boka må man legge litt mer tyngde oppå ved scanning, slik at man presser den midtre delen nærmere scanneflata.

Anbefalt prosess:

- 1) Legg boken på scanneren så rett som mulig
- 2) Still inn på 300DPI og gråtoner
- 4) Foreta en forhåndsvisning (preview) og bruk utsnittet du velger her som utgangspunkt for innscanning av resten av sidene i boken
- 5) Scann inn bildet
- 6) Bla om boken/legg neste side på scanneren og forsøk å legge boksiden mest mulig likt der den lå forrige gang.
- 7) Gjenta de to foregående punktene 10-20 ganger avhengig av minne på maskinen
- 8) Avslutt scanne-programmet slik at du kommer tilbake til bildebehandlingsprogrammet ditt der alle bildene har lagt seg
- 9) Lagre bildene i TIFF format (ikke komprimert på noen måte) og gi navn til bildene likt sidetallet fra boken. F.eks Snertingdal002.tif, Snertingdal003.tif osv.
- 10) Fortsett der du slapp på punkt 5/6

Bildebehandling

Man kan også vurdere å etterbehandle bildene i et bildebehandlingsprogram, før de tas inn i OCR-programmet. Det kan være fornuftig å beskjære bildene hvis mye ekstra har blitt med rundt kantene. Hvis bildene er blasse og grå, kan man forbedre de. Man kan også eksperimentere med oppskarping av bildene før OCR. Er noen sider blitt litt skjeve, kan dette også rettes opp i bildebehandlingsprogrammet. Alt dette er tidkrevende, spesielt siden det ofte dreier seg om flere hundre bilder, så det er best å gjøre jobben best mulig ved innscanning. Om sidene er rotert 90 eller 180 grader feil, trenger du ikke rette de opp. OCR-programmene gjør slikt selv. Før man avslutter scanningen bør man bla raskt gjennom alle bildene for å sjekke at man har scannet inn alle sidene i boken. Det er fort gjort å glemme en side eller scanne den samme siden to ganger.

2) OCR

Vær oppmerksom på at OCR-lesing aldri er 100% korrekt. Nyere tester viser at innscannet tekst fra tydelige aviser/ukeblader/laserutskrifter resulterer i omtrent 99,7% riktighet. Erfaringsmessig viser det seg også at forbedringen fra år til år er mye større enn forskjellen mellom de beste OCR-programmene. Derfor lønner det seg sannsynligvis å få kjørt de innscannede filene gjennom et nylig oppdatert OCR-program, istedet for å bruke det programmet som kanskje fulgte gratis med scanneren for 2-3 år tilbake. Det har skjedd en stor utvikling bare de siste årene på dette området. Det bør uansett korrekturleses om man vil ha et feilfritt resultat.

Spesielle problemområder for OCR-programmer er visse bokstaver/tall eller kombinasjoner av bokstaver som mistolkes (l blir 1, i blir l, m blir n, 0 blir o eller O). Vi har også spesielle tegn i bygdebøker som er lite brukt ellers - herunder brøker og andre spesialtegn.

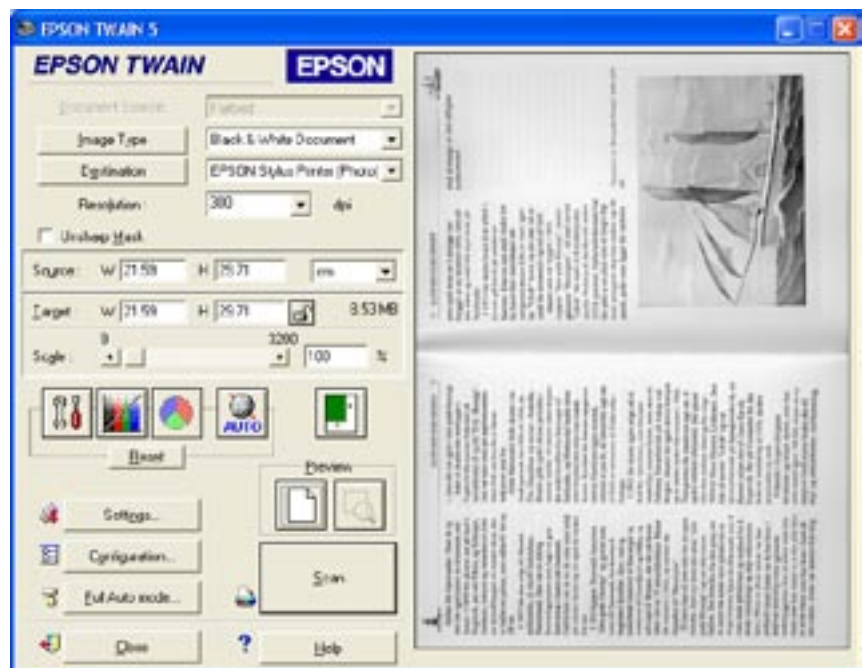
Det finnes mange OCR-programmer på markedet, men de to mest brukte er kanskje OmniPage fra Scansoft og FineReader fra ABBYY. 18 januar 2005 lanserte ABBYY et program kalt FineReader XIX. Dette er en programutgave

som er konstruert for å tolke gotisk trykt skrift. Dette er et kjærkomment supplement for mange som ønsker å OCR-lese gamle bøker trykt mellom ca. 1800 og 1940. FineReader programmene kan man laste ned en prøveversjon av, og jeg velger å vise eksempler herfra:

Det første man må passe på når man bruker et OCR-program er å få lagt inn eller satt opp norsk språk/ordliste. Ellers vil ikke programmet kjenne igjen noen av de norske bokstavene æ, ø eller å. I FineReader er dette så enkelt som å velge "English" i verktøylinjen, og klikke på "Download more languages". Her kan man laste ned både bokmål og nynorsk språk/ordlister.

Hvis du har scannet to og to sider om gangen, gå til Tools - Options, velg fanen Scan/Open Image og kryss av for "Split dual pages". Da vil de doble sidene automatisk bli delt opp til enkle sider i resultatfilen.

Til slutt velger du nedpilen ved siden av Scan&Read og velger Open&Read. Bla deg så fram til der du har lagt den innscannede bildene, merk filene og velg Åpne. OCR-prosessen starter. Programmet merker teksten etter hvert som den går gjennom sidene. Der programmet tror det er tekst, legges en grønn

Eksempel fra scanning med Epson programvare/scanner. Bilder blir mye bedre ved scanning i gråtoner enn å bruke OCR-oppsett, som er rent sort/hvitt scanning.

ramme rundt. Der programmet tror det er bilder, legges det inn en rød ramme. Har programmet bommet på områdene med tekst/bilder kan du i etterkant endre på størrelsen på rammene (f.eks hvis ikke hele bildet er valgt), eller du kan slette en ramme der programmet har tatt feil. Klikker du på en ramme med tekst får du opp hva programmet har ”tolket” i høyre vindu. Du kan så kjøre en stavekontroll på teksten, og den fungerer omtrent som i vanlig tekstbehandling. Eneste forskjellen er at du i tillegg til ukjente ord, får se hvordan ordet ser ut på bildet. Er resultatet for dårlig, må man vurdere om det er verdt tiden det vil ta å rette opp alle feilene. Man bør sjekke om det er ting som kan gjøres annerledes for et bedre resultat, eller om kvaliteten på originaldokumentet/boken er for dårlig til å bli lest med et OCR-program.

3) Lagring og arkivering av resultatet

Resultatet fra OCR-programmet kan lagres på mange måter, avhengig av hva man vil bruke det til. Det mest praktiske formatet er ofte Adobe Acrobat format (PDF). Resultatet ser som regel ut som det gjorde i originaldokumentet, teksten er søkbar og bildene er plassert slik de opprinnelig var. Man kan selv bestemme hvor detaljerte bildene skal være (oppløsning og komprimering),

og dermed kunne få forholdsvis små filer hvis det er ønskelig. Eksempelvis kan en bok på over 400 sider med ca. 60 mindre bilder tar mellom 2 og 12 MB avhengig av kvaliteten på bildene. Den store fordelen med PDF er søkefunksjonen. Når man åpner den ferdige filen i gratisprogrammet Adobe Acrobat Reader kan man søke (hurtigtast: Ctrl-F) på spesielle ord, deler av ord, eller eksakte ord. Da får man opp en treffliste til høyre i bildet. Man kan klikke på et enkelt ord i listen, og teksten kommer opp i hovedbildet. Man har flere spen-

Her er OCR-prosessen ferdig i ABBYY Finereader. Vinduet til venstre viser originalbilde med røde ramme rundt det som tolkes bilder og grønne rundt tekst. Oppe til høyre vises resultatet etter OCR-lesing, og det smale vindet nederst viser et utsnitt av originalbildet. Markerte områder viser hvor Finereader har vært usikkert på tolkningen av teksten. Denne kan studeres nærmere og rettes opp direkte. Man kan også kjøre en stavekontroll.

nende muligheter med PDF formatet. Legg merke til to valg ved lagring under Format Settings / PDF / Save Mode:

- Text and pictures only: Bare ren tekst og bildene lagres i PDF filen. Plassbesparende.

- Text under the page image: Her vil man se de innscannede bildene akkurat slik de er, men den tolkede teksten legger seg usynlig under bildene og gjør dokumentet søkbart. Ryddig og pent å se på, men plasskrevende, og en ulempe er at man ikke ser den tolkede teksten og kan se om det er blitt feiltolkninger.

Man kan også lagre teksten som rene tekstdokument (txt, doc eller rtf). Dette er gunstig hvis man har tenkt å bearbeide teksten videre. Skal man på en eller annen måte legge resultatet ut på internett, bør man sannsynligvis lagre først som

Her vises resultatet i Acrobat Reader. Etter en rask gjennomlesning finnes to tydingsfeil - en Å er blitt til A og en stor l er blitt til et 1-tall. Ellers mangler det to mellomrom.

ren tekst og behandle dokumentet videre derfra. Man bør dele opp dokumentet i kapitler, legge inn innholdsfortegnelse og lenker til de forskjellige sidene i HTML-programmet man bruker. Direkte lagring av HTML fra OCR-programmet er ofte litt for rotete, spesielt om dokumentet inneholder kolonner og bilder.

Arkivering av originalene

Jeg anbefaler alle å ta vare på de inn-scannede TIFF filene, selv om de tar stor plass. Resultatet kan bli flere gigabytes med data, men når man først har brukt tid på å scanne de inn, er det vel verdt å ofre et par DVD plater for å arkivere de. Lagrer man filene som JPG ødelegger man såpass av kvaliteten at man ikke kan regne med å få fullt utbytte av å kjøre OCR på disse filene senere.

Som nevnt har det vært en enorm forbedring av OCR-programvare de senere årene. Det er ingen grunn til at denne utviklingen ikke fortsetter, og at programmene stadig blir bedre. Derfor kan det være grunn til å kjøre OCR-prosessen på nytt på TIFF-filene senere, for å få et enda bedre resultat. Du bør legge en ren tekstfil av resultatet sammen med TIFF-filene på platen du arkiverer.

Hva kan dette brukes til?

Mange bøker er umulig å oppdrive i dag. Det kan være aktuelt for lokallag i DIS eller historielag og andre med interesse for å bevare og formidle lit-

teratur ved å scanne bøker, og for eksempel distribuere via Internett eller på CD/DVD. Flere kan stå for selve scanningen, mens én samler originalfilene og kjører OCR. Man må heller ikke kjøre OCR på bøkene, og eksempel på dette ser man i Digitalarkivets samling med digitale bøker. Bør jo også nevne at alle nummer av Slekt&Data fra DIS siden 1989 er tilgjengelig for nedlasting. Mange av disse er scannet inn i ettertid, og OCR lest.

Et mer avansert eksempel på utlegging av materiale på Internett er "project Runeberg" ved Linköping Universitet i Sverige. Her har frivillige samlet nordisk litteratur ved bruk av scanning siden 1992. Nå har de passert 250.000 sider og av disse er 7.000 sider med norsk litteratur. På hjemmesiden til prosjektet kan man lese mer om scanning, bearbeiding og om opphavsrett.

Juridisk

Selv om man etter en slik jobb kanskje har en hel bok lagt inn i en temmelig liten fil, må man huske på åndsverksloven og opphavsrett før man legger filen rett på Internett. Man har selvfølgelig lov til å scanne inn en bok for å lettere søke i den - dette går under retten til å kopiere til privat bruk. Men man må ikke la seg friste til å legge resultatet tilgjengelig for alle, eller publisere det på noen annen måte i fulltekst uten å ha undersøkt opphavsretten først. For eksempel kan jeg nevne at for verk der forfatteren har vært død i 70 år, bortfaller

opphavsretten. Men det finnes unntak, så vær nøye med tillatelser og lovverk ved publisering av komplette verk.

Å scanne inn tekst fra dokumenter er noe alle kan gjøre. Det er heller ikke så vanskelig å gjøre om resultatet til søkbar tekst, så lenge man har den rette programvaren. Tenk hvor nyttig det kan være å kunne ha med seg flere bind med slekts- og bygdebøker når man tar med seg den bærbare PC'en på sommerferie? Søk fram akkurat de opplysningene du ikke rakk å finne hjemme, slik at nye oppdagelser ikke må vente med å bli utforsket til du kommer hjem. Lykke til!

Bygdebok, Sem og Slagen: www.bib.hive.no/tekster/sem_slagen/gaards-historie1

Bygdebok, Stokke: www.vestfold-slekt.net/stokke/bygdebok/

Eilert Sundt: www.rhd.uit.no/sundt/sundt.html

Skien Genealogiske side: www.slekt.org/books/books.html

Project Runeberg: www.runeberg.org

Scansoft: www.scansoft.com

ABBYY: www.abbyy.com

Opphavsrett - en introduksjon: www.torvund.net/artikler/art-opphav.asp

Menneskers verk - om åndsverk, opphavsrett og kopiering v/Jon Bing: www.kopinor.no/opphavsrett/artikler_og_foredrag/menneskers_verk

OCR

Det skjer mye på "digitaliseringsfronten" for tiden. Google satser på innscanning av 8 millioner bind fra Stanford University, som sendes til Asia for scanning. Titlene skal så bli søkbare, men her ligger kommersielle interesser bak. Internet Archive har på gang et mindre kommersielt prosjekt med innscanning av bøker fra f.eks Library of Congress, Bibliotheca Alexandrina og University of

Toronto. Nasjonalbiblioteket he i Norge deltar i flere prosjekter. Bl.a. et der også Norsk Digitalt Bibliotek er med, og hvor Jonas Lie forfatterskap skal scannes inn og gjøres tilgjengelig. Nasjonalbiblioteket deltar også i et prosjekt for å gjøre det mulig å OCR-lese gamle gotisk trykt skrift.

Priser på OCR-programvare:

ABBYY Finereader ca. 1000 kr
ABBYY Finereader XIX: 7500 kr for scanning av inntil 10.000 sider

Scansoft Omnipage: ca. 3700 kr

Scansoft TextBridge: ca. 800 kr

Har du prøvd DISchat?

av Liv Ofsdal

Liv Ofsdal

Liv Ofsdal er aktiv i DIS-Vestfold, blant annet som DIS-fadder, men mange kjenner henne best som en av OP'ene på DIS-chaten under aliaset "LivO".

Hva er chatting?

Å chatte vil si å prate sammen via Internett. Man logger seg på den kanalen man vil inn på, og her kommer det opp en liste over alle som for øyeblikket er på kanalen. Det er et skrivefelt nederst på skjermbildet hvor man skriver det man vil ha med, og trykker Enter-tasten..... så er innlegget ditt ”ute”. Alle som er på kanalen ser hva alle skriver.

Hvordan komme inn?

Dette gjøres ved å koble seg til en server via et chatteprogram. De mest vanlige chatteprogrammene er mIRC, Chatzilla, FireFox og Trillian. Har man ikke et sånt program kan man gå inn direkte fra DIS-Norges sider herfra: <http://www.dis-norge.no/irc/>

Man kan også logge seg på chatten via Slechtsforum <http://www.dis-norge.no/slechtsforum/> :

I feltet der det står Navn?? skriver du inn navnet ditt (fornavn pluss første bokstav i etternavn) og trykker enter-tasten. Og vips! - så er du inne på slektsprat!

Temakvelder

Det er satt opp temakvelder de 4 første dagene i uka fra 20.00-21.00 pluss søndag fra 20.00-22.00. Her er planen som er satt opp første del av 2005:
Faste tematimer klokken 20:00-21:00 som angitt i planen:

[illegible]

¹ Bemannet av DIS-Norges Aktivitetsutvalg (AU)

Utover dette så er noen pålogga hele døgnet, men ikke alltid foran tastene.

Her er noen punkter med den unike muligheten chatten har:

- 1) du treffer andre slektsgranskere som kan hjelpe til med generelle sleksspørsmål
- 2) noen treffer til og med andre slektsgranskere som har felles slekt!
- 3) du treffer andre slektsgranskere som bruker samme slektsprogram, eller som kan hjelpe til med å søke på nett
- 4) du kan få hjelp med en gang! Som regel er det noen på, og det er alltid noen som kan hjelpe, eller kjenner noen som kan hjelpe!
- 5) du kan får hjelp med DIStreff
- 6) man får følelsen av fellesskap fordi man har felles interesse – både med slektsforskning og foreningsting
- 7) den sosiale biten er minst like viktig for mange ... man kan treffe andre som liker å sitte oppe halve natta og prate om alt mulig
- 8) ..man kan opprette egne kanaler og samarbeide med andre i grupper, enten slektsforskning på bestemte slekter, eller innenfor lukkede arbeidsgrupper...

Hvorfor chat?

Chat er en fin måte å diskutere på, man får svar der og da og slipper å vente på evt. mail tilbake eller opptattsignal i telefon. Det erstatter selvfølgelig ikke direkte kontakt eller andre fora, men er et fint supplement.

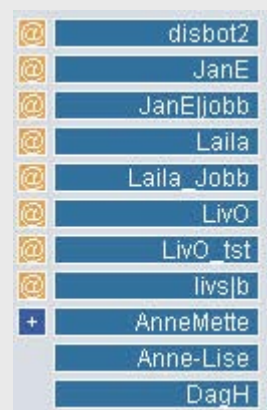
Litt om chattebildet...

Når du er inne på chatten fra DIS-Norges irc-side så ser bildet sånn ut:

Her følger noen forklaringer av de ulike delene av chattebildet:

- oversikt over de som er pålogga:

-her kan du endre nick:

Man kan også opprette private kanaler, som her vist ved nicket til noen på lista (bildet over).

DISTREFF-oppfordring!

Her ser vi Sven Gjermund på Statsarkivet i Kongsberg under fellesturen Dis-Vestfold og Vestfold slekthistorielag arrangerte sammen den 16 okt 2004. I bakgrunnen ser vi et hav av kilder, og i Sven Gjermunds hender ser vi Norges eldste kirkebok, nemlig MINI 1, Andebu 1623-1738. >

Hei alle slektsvenner!

Jeg har tatt i mot en utfordring av Alf Christophersen om å skrive om mine erfaringer med Distreff. Så nå er jeg i gang med dette prosjektet. Må få fram med en gang at dere bør alle utnytte dere av det å sende inn bidrag til Distreff, via Distreff fadderer i deres lokallag Link <http://www.dis-norge.no/distreff/>. Tenk på hvilken mulighet dere har til å finne slektsforskere som har samme aner som akkurat det du er ute etter.

Erfaringen min er at jeg bruker resultatet jeg mottar fra Distreff fadder veldig grundig. Jeg tar for meg alle "åtter tilslagene" (der mine slektsdata matcher andres slektsdata nesten på en prikk for en person) og planlegger kontakt med dem det gjelder ut fra dette, eller der hvor jeg forsker akkurat nå. Et konkret eksempel er de som forsker på navnet Schøller, her har jeg funnet mange slektsforskere, som er blitt kontaktet. Det er også mange som har blitt med på e-post listen vi har om jernverkslekter.

Det er også viktig å tenke i nye baner og langsiktig når det gjelder å bidra med sine slektsdata til Distreff. Skal en komme lengre i sin slektsforskning, må en ta i bruk mulighetene vi har i Distreff. Ha alltid det som mål at en vil nå ut til dem som forsker ak-

kurat der hvor du er nå, eller en gang i framtiden.

Dette at dine slektsdata blir sjekket opp mot en genial slektsdatabase, er virkelig en fin mulighet vi som slektsforskere bare må benytte vårt av. Jeg sier det igjen ikke vent med å sende inn ditt bidrag, kanskje ligger dine nærmeste nøtter, som er vanskelige å finne, akkurat nå på nettopp Distreff.

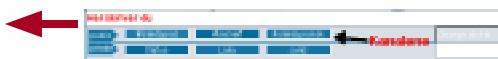
Har nevnt Distreff mange ganger, dette er vel fordi jeg ser viktigheten av å formidle at nettopp denne databasen er et stort verktøy for våre slektsforskere. Bli med du også send inn ditt bidrag, du vil ikke angre på dette. Jeg er helt sikker på at du vil finne felles aner med dine slektsrelaterte aner. Kanskje du til og med finner nye tremenninger, som du ikke har vist om i det hele tatt. Send inn ditt bidrag til Distreff fadderer i ditt lokallag.

Lurer du på hva ged.com er for noe se her: <http://en.wikipedia.org/wiki/GEDCOM>

Distreff!

Finne dine røtter,
som går i bølger,
hva er det her,
har du noen aner,
bli som en spaner,
slekt i lange baner,
Være i dine planer.

Sven Gjermund Dokken

- og her ser du hvordan det ser ut i ChatZilla – med bilder:

Til slutt noen tips...

- Logg deg inn med eget fornavn samt første bokstav i etternavn - da er det lettere å kjenne igjen hvem man prater med
- Si gjerne noen ord når du kommer inn. Er det stille, så skriv Pling eller navnet på en av Opene - eller bare begynn å prat!
- Vær med i diskusjonen!
- Begynn gjerne innlegget med navnet til den man svarer

Så - ikke nøl! Ta deg en tur innom til en slektsprat - her er det mange hyggelige folk!

BOKOMTALE

Find din slægt – og gør den levende

**Håndbog i slægtshistorie
av Jytte Skaaning og Bente
Klercke Rasmussen**

av Finn Holden

I Slægt & Data nr. 1/2004 var det et langt intervju med to kvinnelige slektsforskere som nettopp hadde gitt ut en håndbok i slektshistorie. I tilknytning til intervjuet var det en anmeldelse med konklusjonen i overskriften: Et MUST for slægtsforskere. Jeg er enig; for danske slektsforskere må dette verket være et must!

Forfatterne, Jytte Skaaning og Bente Klercke Rasmussen, sa om formålet med boken: Vi hjelper med at finde spændende kilder. Mens vanlig slektsforskerlitteratur tar utgangspunkt i arkivene, er slektsforskeren her i sentrum. Første kapittel "Sådan begynder du", så "Hold orden!", "Gå på biblioteket" og "Sådan finder du det rigtige arkiv".

Et kapittel heter "Forfædrene fra vugge til grav". Etter avsnittene om fødsel, dåp, vaksinasjon og konfirmasjon omtales også reglene for trolovelse og vielse, regnskaper for kopulasjonsavgift, regler for offentlig skifte, barn født utenfor ekteskap, separasjon og skilsmisse med arkiver for megling, de anerkjente trossamfund osv.

I kapitlet "Når forfædrene sprang soldat" står det for eksempel om reglene for når de vernepliktige skulle opptas eller slettes i lægdsrullene og hvilke opplysninger som finnes her. I kapitlet om "Hvorfra kom forfædrene?" fortelles det om skudsmålsattester, vandreboer og forordninger om innvandrere.

Etter kapitlene om kirkebøkene, folketellingene, hær og flåte, til- og avgangslister, arbeidsforhold og arv og skifte kommer kapitlet "Hvordan gør du forfædrene levende?" Forfatterne begynner med å skrive at vi ønsker å vite mer om hvordan forfedrene har levd, hva de har tenkt eller hvordan deres hverdag har formet seg. Vi kan ikke bare slå opp i en protokoll og les om dette. Hvis forfedrene levde et helt alminnelig liv, "er det beskedent, hvor tæt du kan komme på dem og deres hverdag".

Her mener jeg at boka unnlater å nevne en rekke primærkilder og sekundære kilder. Historikere, kulturhistorikere og etnologer har skrevet om forfedrenes "alminnelige liv", deres hverdag og tankeliv og funnet fram til samtidige kilder som forteller om dette, om redskap, møbler, hus, malerier, dokumenter, skifter osv. Spørreundersøkelsen fra 1743 (anmeldt i SogD 1/2004) gir for eksempel samtidige uttalelser om klima, levekår, folkeliv og navnekikker. Den danske kulturhistorikeren T.

Troels-Lund har med verket "Dagligt liv i Norden i det 16. aarh." inspirert senere etnologer, lokalhistorikere og slektsforskere. Litteraturlisten bak gir i stedet noen pekepinner videre til bøker som kan gi stoff også om personer med et "alminnelig liv".

Men hvis aner måtte forsørges av det offentlige eller var kriminelle, kan protokoller være en gullgrube av opplysninger. Forfatterne har i delkapitlet "På kant med loven" et skjema som forteller hvor slektsforskeren kan gå for å finne mer stoff om forfedrene. Hvordan skal du forholde deg for å gå videre? Kirkeboken gir for eksempel opplysning om hevelse av trolovelse eller om fattig- og almisselem, se videre i politiprotokollen, Skifteprotokollen melder om skatterestanse, se videre i fogedprotokollen. Hvor finner du disse protokollene?

Et annet skjema viser strafferammene for de ulike forbrytelser. Boken forteller utførlig om forlikskommissjonen og fattigvesenets historie og om hvor danske slektsforskere kan finne protokoller og regnskaper.

Mye stoff om utnevnelser, dommer, etterlysninger, jubileer, gullbrylluper, runde fødselsdager, begravelser og nekrologer finnes i avisene. Derfor står det også noe om hvor slektsforskeren kan finne avisene. Et eget lite delkapittel er viet ordner og medaljer.

Boken har ingen bilder, men mange skjemaer. I tillegg til dem jeg allerede har nevnt, er det mange skjemaer i kapitlet om "Maktens hierarki", det geistlige, det militære og det sivile, igjen med informasjon om utviklingen.

I intervjuet nevnte forfatterne at ekspertene ofte var uenige. Begge

forfatterne har universitetsutdannelse i historie og hadde undervist. I undervisningen kunne de si at noe skjedde rundt det og det årstall, skriftlig måtte de komme med et eksakt årstall. Her viste det seg at håndbøkene ikke stemte overens. Rigsarkivets veiledende folder til arkivet stemte heller ikke overens med arkivets egen guide til samlingene! Derfor måtte forfatterne ofte gå til lov-bøkene for å finne en fasit til når noe ble innført.

Jeg har omtalt de to forfatterne i fortid. Dette skyldes at en av forfatterne, Bente Klercke Rasmussen, døde av kreft i september 2004, 37 år gammel. Et stort tap både for familien og for dansk slektsforskning. Hun var medlem av mange bestyrelser i slekts- og lokalhistorie.

”Find din slægt – og gør den levende” er et kjempeverk for danske slektsforskere og for slektsforskere med mange danske aner. Forhåpentlig vil den inspirere noen norske slektsforskere til å lage en lignende informasjon for norske forhold.

Boken koster i Danmark 248 kr. Uten dansk moms vil den koste kr 198,40. Porto kommer på 33 kr, i alt 231,40 danske kroner. Evt. kostnader ved betaling fra Norge betales av kjøper.

Henvendelse: www.forlaget-bonde-rosen.dk eller skaaning@email.dk.

Nordiske slektsforskertidskrifter ved Finn Holden

Slægt & Data

Vårt danske søstertidsskrift har valgt å åpne hvert nummer av bladet med en kalender over møter rundt om i landet. Vi kjenner igjen møter om slektsprogrammer (Brother's Keeper, Family Tree Maker), om Family Search, om skifter, ”kød på slægten” og hvordan kommer jeg i gang, men også det mer spesielle om godsarkiver.

Slægt & Data nr. 2/2004 har to artikler om uidentifiserte bilder. For å tidsbestemme danske bilder har Bjørn

Ochsner: Fotografer i og fra Danmark til og med 1920 (3. udg. 1986) vært verdifull. Jesper Larsen har systematisert jakten på opplysninger om ukjente motiver ved å lage hjemmesiden www.ukendtebilleder.dk.

DIS-Danmark har laget en CD med opplysninger om ”Hvem Forsker Hvad”. Foreningen kan nås på www.dis-danmark.dk.

Nr. 3 og 4 for 2004 inneholder artikler om et tema jeg ikke hadde hørt om før: ”kartoffeltyskerne”. Dette omfatter vel 300 tyske familier, som ble oppfordret til å innvandre til Danmark rundt 1760 for å dyrke heden. De første årene ble de subsidiert av den danske stat og klarte seg ved å dyrke poteter, derfor navnet. De fleste tyskerne ble misfornøyd med forholdene i Danmark og flyttet videre til Russland. De er kjent som Volga-tyskere. Men 59 familier ble igjen i Danmark, innkvartert i byene Fredericia, Kolding, Vejle og Viborg på Jylland. En egen slektsforskerforening forsker på dem, ”Kartoffeltyskerne på Alheden”. Flere opplysninger om emnet fins på www.kartoffeltysker.dk.

Hver høst holder Slægtshistoriske Foreninger weekend-kursus på Nørgaards Højskole i Bjerringbro sør for Viborg. Temaet i 2004 var ”De oversete i samfundet” med foredrag om ”bestræbelser på at genoprejs faldne kvinder ”til Guds velbehag”

på pigehjem i Århus for hundre år siden”, 1700-tallets kriminelle underverden, henrettelser og straffer, om døve og blinde i 1800-årene, om anetavlens fattiglemmer og om oversette arkivalier.

I Slægt & Data nr. 4 er det et langt intervju med Hans H. Worsøe, ”grand old man” i dansk slektsforskning. Han utga i 1976 Grundbog i Slægts-historie, et hefte på 48 sider. Fjerde utgave utgitt på Politikens forlag er nå ved å bli utsolgt og skal komme i femte utgave i 2005. Worsøe nevner hvordan arkivene tidlig hadde et nedlatende syn på slektsamatørene, men at holdningen har endret seg fordi en ser at lokal- og slektshistorie er to sider av samme sak. Mange slektsforskere kommer til å arbeide med et bredt spektrum av slekter og gir dermed bidrag til lokalhistorien. Samtidig som Worsøe ser fordelene ved å hente opplysninger fra nettet eller fra en gedcom-fil, understreker han gleden ved å gå til kilden selv. ”Det er jo en fantastisk opplevelse at sitte med arkivaliene og at åpne en pakke fra 1700-tallet. Undertiden kan man fornemme, at pakken ikke har været åbnet siden den gang skriveren sad med den; det sand, som han har efterladt, ligger stadig mellem bladene.” Jeg er helt enig.

Släktshistoriskt Forum

Tidsskriftet utgis av Sveriges Släktforskarförbund. I nr. 4/2004 har redaktøren, Ted Rosvall, en artikkel om Naboarkivet – släktforskning i Norge. Han har besøkt Statsarkivet i Trondheim og lett etter svensker som har utvandret til Norge eller til USA og Canada over Norge. Han roser Digitalarkivet, men påtaler det store vakuumet mellom folketellingen i 1801 og 1865. Men han finner stor hjelp i passjournalene i Trondheim; de er omfattende og gir god informasjon. For utvandringen til USA savner han et riksomfattende personregister. Rosvall mener at Riksarkivet kan lære

det svenske arkivverket en del om tilgjengelighet og digitale register, men at det er langt lettere å forske i det svenske kildematerialet.

Ted Rosvall skriver også om en viktig nyvinning på den amerikanske folketellingen fra 1900. Nå har den fått et ordentlig personregister på Ancestry.com. Han hadde lett etter tre søstre Mattson og funnet en av dem bare ved å skrive fornavnet på amerikansk måte og legge til fødselsår og fødeland.

Elin Igheimer har deltatt i et kurs på Linköpings universitet som heter "Kulturarvets frågor". I en oppgave til kurset spurte hun 302 slektsforskere om de mente at de bidro til bevaring av kulturarven med sin slektsforskning. 72,8 prosent av slektsforskerne mente at deres slektsforskning var bidrag til å bevare kulturarven. Av slektsforskerne som hadde forsket i mer enn 20 år, mente 89,7 prosent at "Berättelser och historier om anorna" var en del av kulturarven. Kvinner og eldre var mer bevisste om bidrag til kulturarven enn menn og yngre slektsforskere (under 35 år).

Et foredrag av arkivar Maria Press ved Statsarkivet i Trondheim om hvordan svensker kan finne slekt i Norge, er referert i tidsskriftet. Dessuten er det en omtale av Tore Vigerust, "normannen som kartlagger Härjeda-

lens släkter under den norska tiden".

Diskulogen med Släktforskar-nytt

Dette tidsskriftet er medlemsbladet til vår søsterorganisasjon i Sverige. Det har tidligere vært et tynt medlemsblad, men har de siste årene forbedret seg veldig. Det inneholder langt mer referater fra slektsforsker møter enn vårt eget Slekt og Data – i nr. 66 var det et åtte siders referat fra Släktforskar dagarna i Östersund. Slektsprogrammet Disgen er laget av tillitsvalgte i DIS-Sverige, og derfor gjennomgås siste utgave av Disgen over flere nr. av medlemsbladet.

I nr. 64 for april 2004 blir Björn Peck fra Riksantikvarämbetet referert fra et foredrag om en "världsunik skatt av historisk kartmaterial med stort tidsdjup" for Sverige fra 1600-tallet. Sammenlagt fins det flere hundretusen kart som detaljert viser miljø og landskap gjennom nesten 400 år, flere generasjoner kart fra samme område som viser endringene. De eldste av betydning for slektsforskerne er geometriske kart fra 1630-årene som viser dyrket mark med navn på eierne. De siste årene er det blitt skannet cirka 70 000 historiske kart, flest fra 1700-tallet. De fins nå på Internett, ww.lantmateriet.se. Den som vil lese mer om svenske historiske kart, kan søke på Riksantikvarieämbetets adresse www.raa.se/dhk/index.asp.

I samme nr. kan vi lese om hvordan vi kan anvende Word for å variere utskrifter fra Disgen. Det kan like meget gjelde utskrifter fra andre slektsprogrammer.

I nr. 64 etterlyser en førstearkivar i Landsarkivet i Lund en svensk utvandrer til New Zealand på vegne av etterkommerne der. I nr. 67 nevnes det at en svensk slektsforsker hoppet i stolen da han leste etterlysningen. Han var i slekt, og familieband ble skapt.

Et svensk firma, Genline, mikrofilmer samtlige svenske kirkebøker og håper å ha digitalisert samtlige i oktober 2005. Da vil minst 16 millioner bilder være skannet og lagt ut på nettet. Mer om dette på www.genline.se (for svensker) og www.genline.com (for utlendinger). Abonnentene til Genline kommer fra 15-20 land, flest fra USA. Genline står bak en ny slektsbok som skal fange opp interessen i USA for å finne sine svenske aner: "Your swedish roots – a step by step handbook".

DIS-Sverige ble stiftet 1. april 1980, og har nå over 21 000 medlemmer. Like før 25-årsjubileet har svenske slektsforskerforeninger gått sammen om et Släktforskarcentrum i Sundbyberg i Storstockholm. I dette huset er det lesesal og kafé, en datasal for kurs og forskning, bibliotek, tidsskriftsamling, konferanserom og en moderne aula med 150 sitteplasser. Riksarkivar Tomas Lidman innviet slektsforskersentret, og nevnte at tidligere hadde han ikke tenkt seg at søkning i arkiver kunne bli en folkebevegelse. Men nå er dette blitt så etablert "att man till och med har eget radioprogram".

I siste nr. av Diskulogen, 67 fra desember 2004, har Eva Dahlgren, styremedlem i DIS-Sverige, en lang artikkel om DISBYT (på norsk DIS-treff) med spørsmål omkring etikk, policy og lovgivning. Artiklene fra Diskulogen kan finnes på www.dis.se.

For å gjøre GEDtreff enda bedre, skjer det fortløpende utvikling. Men, for å ikke slippe ut versjoner med nye feil i, ønskes det kontakt med medlemmer som kan tenke seg å teste programmet og sjekke at det ikke trekker ut feilaktige data og trekker ut alt som skal trekkes ut.

Ta kontakt med mailto:

alfchr@disnorge.no

Alf Christophersen

<http://folk.uio.no/achristo>

Skriv et brev som skal åpnes om 100 år

Den 7. juni 2005 feirer Norge hundre år som selvstendig nasjon. Hundre år med motgang, fremgang og enorme endringer. I dag kan vi være stolte av et

samfunn med velstand og stor frihet. Samtidig er forventningene til oss selv og samfunnet endret, og selv om mye er blitt enklere og mer effektivt, oppleves tid som en av de største mangelvarene. Hvordan vil det så være om 100 år? Det er umulig å vite, men vi kan håpe og ønske, og vi kan bruke vår felles kraft og frihet til å styre veien fremover.

Nå inviteres du og hele Norges befolkning til å skrive hundreårsbrevet. Skriv til ditt ufødte barnebarn, oldebarn, tippoldebarn eller til fremtiden selv. Stopp opp et øyeblikk og reflekter over tiden

vi lever i og fremtiden vi skal skape. Alle hundreårsbrevene blir registrert og trygt oppbevart i Nasjonalbiblioteket. Først om hundre år, den 7. juni 2105, åpnes brevene igjen, og våre etterkommere vil kunne lese en unik dokumentasjon fra det norske folk 100 år tilbake i tid. Kanskje vil det få dem til å stoppe opp et øyeblikk og reflektere over sin tid og veien videre.

Brevet må være sendt innen 7. juni 2005.

Adresse:

Hundreårsbrevet

07-06-05 tid for forandring

Postboks 2730 Solli

0204 Oslo

Skriv ditt eget navn tydelig bakpå konvolutten.

Du kan skrive så mye eller lite du vil, men husk at det er et brev, og ikke en avhandling. Nasjonalbiblioteket vil oppbevare hundreårsbrevene frem til 7. juni 2105.

Vil du vite mer om hundreårsbrevet, se www.07-06-05.com

Ta en titt på Riksantikvarens serie "Kulturminner 1905-2005" som markerer unionsoppløsningen på deres nettsider. Hver måned publiseres en ny artikkel, med tilknytning til forskjellige kulturminner i Norge. I februar er tema grensefestningene, i mars Kraftverkene, symboler på den nye tid

Se selv på: <http://www.riksantikvaren.no/> eller direkte til serien: <http://www.riksantikvaren.no/?module=Articles;action=Article.publicShow;ID=2960/>

Backup-tips

Hvilken del av befolkningen tilhører du - de som har hatt disk-crash, eller de som kommer til å oppleve det? Kanskje en ide å ta sikkerhetskopi før harddisken crasher, PC'en blir stjålet eller huset brenner. Slektsforskere tiltror ofte 1000-vis av arbeidstimer til skjøre magnetplater som svikter rett som det er.

På <http://www.streamload.com/> kan du lagre inntil 10GB gratis ved å laste opp over nettet. Det er først hvis du får behov for å hente tilbake igjen filer du må betale, og da først når det overstiger mer enn 100MB i måneden, fordelt på maksimum 100 filer der ingen enkeltfil kan være større enn 10 MB. Hvis ulykken er ute og du har behov for å laste ned mer er neste skritt

1GB/måned som koster ca US\$5 (NOK32). For de som har behov for større lagringskapasitet enn dette, er det en egen prisliste.

Det er dyrere å bygge opp slektsdatabasen din på nytt, ikke sant?

Martin Ulvestad : Nordmændene i Amerika, er et sentralt verk hvis man vil finne ut hvor de første norske emigrantene slo seg ned i USA. Nå jobbes det iherdig med å få oversatt verket til amerikansk, og resultatet finner du her:

<http://freepages.genealogy.rootsweb.com/~maggiebakke/ulvestad.html>

Rootsweb, 12.12.04

Slektgranskerens mareritt

Du har sendt en forespørsel til en fetter om å få kopi av all den slektsinformasjonen du vet at onkelen din har samlet på. Og nå når onkelen din er død kan sikkert fetteren din sende deg dette. Men så kommer brevet som blir ditt livs mareritt...

Kjære fetter.

Som svar på ditt brev må jeg dessverre fortelle deg at bestefar døde for en stund siden og at det materialet du ber om ikke er tilgjengelig. Bestefars personlige eiendeler som ingen i familien ønsket å ha ga vi til loppemarkedet som musikkorpset hadde nå i vår. Men disse boksene med skrot var det jo selvfølgelig få som var interessert i, så jeg tror ikke korpset fikk så mye penger for det. En familiebibel fra 1840 fikk de 10 kroner for, mens bibelen fra 1870 fikk de ikke solgt i det hele tatt.

Vi beholdt selv noen ringpermer, slik at ungene har noe å ha skoleoppgavene i. Papiret som var in permene leverte vi til papir-innsamlingen. Ungene var ganske sure fordi de selv måtte ta alle notatene og de gamle bildene ut av permene, men som belønning fikk de bestefars disketter. Etter at de hadde formattert diskettene på nytt har de fått mye plass til å lagre spill og annet de henter ned fra internett.

De to tantene som du spurte om er også døde. De var så hyggelige, og de kunne snakke i timevis om det som bestefar hadde skrevet ned.

Jeg husker at de sa noe om noen papirer som var kopiert fra noen dokumenter som forsvant da lensmannskontoret brant for en del år siden. Ingen av tantene

skrev så vidt jeg vet ned noe av det de fortalte meg. Og jeg husker ikke noe mer av det heller, fordi det var jo så gammelt og lite nyttig det de fortalte.

Jeg skulle ønske jeg kunne huske noe slik at jeg kunne hjelpe deg, men jeg syntes det var så kjedelig det de fortalte om døde familiemedlemmer som hadde flyttet til andre steder. Jeg skjønner heller ikke hvorfor de var så stolte av de gamle papirene de alltid måtte vise meg. Det eneste jeg husker er at disse papirene hadde gamle lakksegl og at de visstnok handlet om noen eiendommer.

Etter at bestefar ble syk var det en mann som ringte og spurte om han kunne få kopier av alle papirene bestefar hadde. Bestefar sa at han skulle ringe tilbake når han ble friskere igjen. Bestefar sa at han gjerne ville gi mannen og den foreningen han tilhørte alle papirene, siden det tydeligvis ikke var noen i familien som brydde seg om disse menneskene som levde for flere hundre år siden. Bestefar døde uken etterpå.

Jeg beklager at både bestefar og far kastet bort så mye av livene sine på en så håpløs hobby som dette. Jeg håper du og familien din har bedre hobbyer enn dette. Vi liker bingo og bowling, og der treffer vi mange spennende mennesker.

Det var hyggelig å få brev fra deg og jeg vil gjerne høre fra deg igjen. Nå må jeg slutte fordi ungene skal bruke PCen til å spille. Dessuten må jeg se kveldens episode av «Hotell Cæsar».

Med vennlig hilsen
din fetter
Fred

Denne historien må vel best karakteriseres som en vandrehistorie som ingen lenger kjenner opphavet på. En historie som sannsynligvis ikke er sann, men som er så grufull at vi koser oss litt med å lese den. Det er nesten som å møte en gammel venn. Historien er gjen-gitt en liknende form på www.slekt.no, og ellers på de fleste genealogiske nettsider som har humoristiske innslag. Med sitt ukjente opphav er den å regne for felleseie, eller å ha falt i det fri i mangel av noen klart identifiserbar opphavsmann. Denne varianten er sendt inn av Mona Årnes.

Red.

Finn Holden tilbyr to slektsbøker med "kjøtt" på anene og lokalhistorie, Peder og Petronelle Holden fra Røros (203 s.) og Tor og Elise Holte fra Drangedal (192 s.) til salgs for kr 150 hver pluss porto kr 65.

Finn Holden
finnhold@online.no
22 69 91 45

DIS-kalenderen

APRIL

lørdag 2. Bergen. Statsarkivet i Bergen kl 08:30 - 13:00. DIS-Hordaland Lørdagsåpent Statsarkiv i Bergen Statsarkivet i Bergen holder åpent for våre medlemmer

mandag 4. Stord. Lokalgrp Stord. DIS-Haugaland /Sunnhordaland Medlemsmøte

mandag 4. Sandefjord. Ranvik ungdomsskole kl. 19:00. DIS-Vestfold Møte i Sandefjordsgruppen

tirsdag 5. Sandnes. Kafeteria på Lura Bydelshus, Sandnes kl 18:30 - 21:00. DIS-Rogaland Embla Familie og Slekt - Brukermøte

onsdag 6. Hamar. DIS-Hedmark Arbeidsmøte Statsarkivet Hamar kl. 18:00 - 21:00. Vi arbeider med eget slektsmateriale. Trenger du hjelp, be om det. Alle er velkommen

onsdag 6. Jessheim. Herredshuset, Jessheim kl. 18:00. DIS-Oslo/ Akershus inviterer til Medlemsmøte Knut-Erik Hamberg forteller fra Ullensakers historie.

onsdag 6. Molde. Datarommet, Molde Videregående skole kl. 18:00. DIS-Møre og Romsdal Avd. Molde Medlemsmøte

onsdag 6. Jørpeland. Strand bibliotek, Jørpeland kl 19:00 - 21:00. DIS-Rogaland Slektskveld på Jørpeland Tema: DIS- Rogaland og Søking på Internet

onsdag 6. Husnes. Kvinnherad Bibliotek kl. 19:30. DIS-Hordaland- Kvinnherad Kva kan ein finna i dei skriftlege kjeldene

torsdag 7. Stavanger. Det Norske Utvandrersenteret kl 18:00 - 21:00. DIS-Rogaland Slektsdrøs og Internett

torsdag 7. Bodø. Mørkved kl. 19:00. DIS-Salten Slektshistorielag Besøk på Høgskolas nye bibliotek

lørdag 9. Statsarkivet Bergen. Lokalgruppe Stord DIS-Haugaland /Sunnhordaland Fellestur til Statsarkivet i Bergen

lørdag 9. Bøndenes hus, Råde. kl. 11:00 . DIS-Østfold

mandag 11. Stathelle. Bamble Bibliotek kl. 18:30. DIS-Telemark Årsmøte Kilderegistrering

mandag 11. Haugesund. IOGT huset i Haugesund (Bjergvindsgt 40) kl. 19:00 . DIS-Haugaland medlemsmøte

tirsdag 12. Sandnes. Lura Bydelshus - Kafeteria kl 18:30 - 21:00. DIS-Rogaland Brukermøte Brothers Keeper Tema: Her vil vi ta for oss hurtigtastene, hjelpeprogrammer, Globale endringer / effektivisering

onsdag 13. Ullevålsveien 1 kl. 18:00. DIS-Oslo/Akershus Brukerguppe Brothers keeper

onsdag 13. Stokke bygdetun kl. 18:30. DIS-Vestfold Arbeidsmøte

onsdag 13. Stavanger. Det Norske Utvandrersenteret kl 18:30 - 21:00. DIS-Rogaland Medlemsmøte Medlemsmøte Tema: GEDTREFF

lørdag 16. Kongsberg. Statsarkivet på Kongsberg kl. 10:00. DIS-Buskerud Drammen Besøk med omvisning guidet av Johan Stoa.

mandag 18. Arendal. Kløckers hus kl. 19:00 . DIS-Aust-Agder avholder medlemsmøte Tema er slektsforum, DIS-Norge etterlysningssidere.

mandag 18. Haugesund. IOGT huset i Haugesund (Bjergvindsgt 40) kl. 19:00. DIS-Haugaland brukergruppen BK.

onsdag 20. Bergen. Kronstad Hovedgård kl. 19:00 . DIS-Hordaland

onsdag 20. Haugesund. IOGT huset i Haugesund (Bjergvindsgt 40) kl. 19:30 . DIS-Haugaland. Brukerne av Embla møtes i kjelleren

torsdag 21. Stokke bygdetun kl. 18:30. DIS-Vestfold "Lokalhistorisk leksikon som innfallsport til slekts-og lokalhistorie." Eiker Arkiv oppbevarer og registrerer privatarkiver, fotografier, film, lydbånd

og andre former for lokalhistorisk dokumentasjon.

tirsdag 26. Namsos. DIS-Nord-Trøndelag Møte i Namsosgruppa.

onsdag 27. Hamar. Statsarkivet kl. 18:00 - 21:00. DIS-Hedmark OBS: Andre møte denne måned for å unngå fridager i mai. Vi arbeider med eget slektsmateriale.

onsdag 27. Ålesund. Voksen-opplæringa, Nørvøy Skole kl. 19:00 . DIS-Møre og Romsdal Avd. Ålesund og Sula Medlemsmøte

onsdag 27. Kristiansund. Kristiansund Videregående skole, St.Hanshaugen kl. 19:00. DIS-Møre og Romsdal Avd. Kristiansund Medlemsmøte

torsdag 28. Valderøy. Valderøy Bibliotek kl. 19:00 . DIS-Møre og Romsdal Avd. Giske og Valderøy Medlemsmøte

torsdag 28. Rauma. Rauma Folkebibliotek kl. 19:00. DIS-Møre og Romsdal Avd. Rauma Medlemsmøte

MAI

mandag 2. Sandefjord. Ranvik ungdomsskole kl. 19:00 . DIS-Vestfold Møte i Sandefjordsgruppen

tirsdag 3. Sandnes. Kafeteria på Lura Bydelshus, Sandnes kl 18:30 - 21:00. DIS-Rogaland Embla Familie og Slekt

onsdag 4. Bekkestua. Bekkestua Bibliotek DIS-Oslo/Akershus inviterer til Medlemsmøte Erik Grøttum forteller om sitt arbeid med Sørkedalen og det materialet som er tilgjengelig på internett på <http://www.ager.no>

onsdag 4. Husnes. Kvinnherad bibliotek kl. 18:00. DIS-Hordaland- Kvinnherad Brukarmøte

onsdag 4. Molde. Datarommet, Molde Videregående skole kl. 18:00. DIS-Møre og Romsdal Avd. Molde Medlemsmøte

mandag 9. Arendal. Kløckers hus kl. 19:00. DIS-Aust-Agder avholder

medlemsmøte OBS : 2. mandagen i mnd !!

mandag 9. Haugesund. IOGT huset i Haugesund (Bjørgvindsgt 40) kl. 19:00. DIS-Haugaland medlemsmøte.

tirsdag 10. Drammen. Galterud Skole kl. 18:30 . DIS-Buskerud Drammen

torsdag 12. Bodø. Nordlandsmuseet kl. 19:00 . DIS-Salten Slektshistorielag Kulturhistorisk byvandring

onsdag 18. Bergen. Kronstad Hovedgård kl. 19:00 . DIS-Hordaland Brukermøte

onsdag 18. Haugesund. IOGT huset i Haugesund (Bjørgvindsgt 40) kl. 19:30 . DIS-Haugaland brukerguppen Embla møtes i kjelleren

torsdag 19. Stokke bygdetun kl. 18:30. DIS-Vestfold "Folket i Vestfoldskjærgården" Vi får besøk av Lisbeth Higly som vil fortelle oss litt om dem som bodde på øyene.

torsdag 26. Bodø. Nordlandsmuseet kl. 19:00 . DIS-Salten Slektshistorielag Bodø 1940-1945 Krigshistorisk byvandring.

fredag 27. DIS-Østfold 27.- 29. mai Ut på tur.

lørdag 28. Kongsberg. Statsarkivet DIS-Telemark Tur til Statsarkivet på Kongsberg.

JUNI

onsdag 1. Oslo. Hovedøya DIS-Oslo/ Akershus inviterer til Sommerutfukt Vi tar båten ut til Hovedøya, omvisning.

onsdag 1. Hamar. Statsarkivet kl. 18:00 - 21:00. DIS-Hedmark Arbeidsmøte Statsarkivet Hamar. Vi arbeider med eget slektsmateriale.

onsdag 1. Husnes. Kvinnherad Bibliotek kl. 19:30. DIS-Hordaland-Kvinnherad Brukermøte

torsdag 2. Bodø. Nyholmen Skanse kl. 19:00. DIS-Salten Slektshistorielag Forsvar i krig og fred 1807-1905.

mandag 6. Sandefjord. Ranvik ungdomsskole kl. 19:00 . DIS-Vestfold Møte i Sandefjordsgruppen

lørdag 11. Bergen. TUR kl. 09:00 . DIS-Hordaland Sommer turen. I år går turen rundt OSTERØYEN med båt. Vi reiser fra Bergen kl 0900 med båt.

SEPTEMBER

torsdag 1. Stavanger. Det Norske Utvandrersenteret kl 18:00 - 21:00. DIS-Rogaland Slektsdrøs og Internett

tirsdag 6. Sandnes. Kafeteria på Lura Bydelshus, Sandnes kl 18:30 - 21:00. DIS-Rogaland - Brukermøte Embla Familie og Slegt

onsdag 7. Husnes. Kvinnherad bibliotek kl. 19:00 . DIS-Hordaland-Kvinnherad Brukarmøte

mandag 12. Porsgrunn. Porsgrunn Bibliotek kl. 18:30 . DIS-Telemark

onsdag 14. Stavanger. kl 18:30 - 21:00. DIS-Rogaland Medlemsmøte

torsdag 29. Sandnes. Kartevollrommet, Sandnes Bibliotek, 4.etg. kl 18:30 - 21:00. DIS-Rogaland Brukermøte Family Tree Maker

OKTOBER

tirsdag 4. Sandnes. Kafeteria på Lura Bydelshus, Sandnes kl 18:30 - 21:00. DIS-Rogaland - Brukermøte Embla Familie og Slegt

onsdag 5. Rosendal. kl. 19:00 . DIS-Hordaland-Kvinnherad Opplegg i samarbeid med DIS-Haugaland-Sunnhordland.

torsdag 6. Stavanger. Det Norske Utvandrersenteret kl 18:00 - 21:00. DIS-Rogaland Slektsdrøs og Internett

mandag 10. Porsgrunn. Porsgrunn Bibliotek kl. 18:30 . DIS-Telemark

onsdag 12. Stavanger. kl 18:30 - 21:00. DIS-Rogaland Medlemsmøte Medlemsmøte

torsdag 27. Sandnes. Kartevollrommet, Sandnes Bibliotek, 4.etg. kl 18:30 - 21:00. DIS-Rogaland Brukermøte Family Tree Maker

SLEKTSFORSKERDAGEN 2005 LØRDAG 29. OKTOBER

lørdag 29. Tromsø. kl. 11:00 . DIS-Troms Slektsforskerdag 2005 Slektsforskerdag 2005. Foredrag, erfaringsutveksling, informasjon, salg av litteratur og hjelpemidler i slektsforskning.

NOVEMBER

tirsdag 1. Sandnes. Kafeteria på Lura Bydelshus, Sandnes kl 18:30 - 21:00. DIS-Rogaland - Brukermøte Embla Familie og Slegt

onsdag 2. Husnes. Kvinnherad bibliotek, Husnes kl. 19:00. DIS-Hordaland-Kvinnherad Brukarmøte

torsdag 3. Stavanger. Det Norske Utvandrersenteret kl 18:00 - 21:00. DIS-Rogaland Slektsdrøs og Internett

mandag 14. Porsgrunn. Porsgrunn Bibliotek kl. 18:30 . DIS-Telemark

onsdag 16. Stavanger. kl 18:30 - 21:00. DIS-Rogaland Medlemsmøte

fredag 25. Sandnes. Kartevollrommet, Sandnes Bibliotek, 4.etg. kl 18:30 - 21:00. DIS-Rogaland Brukermøte Family Tree Maker

DESEMBER

torsdag 1. Stavanger. Det Norske Utvandrersenteret kl 18:00 - 21:00. DIS-Rogaland Slektsdrøs og Internett

tirsdag 6. Sandnes. Kafeteria på Lura Bydelshus, Sandnes kl 18:30 - 21:00. DIS-Rogaland - Brukermøte Embla Familie og Slegt

onsdag 7. Husnes. Kvinnherad bibliotek, Husnes kl. 19:00 . DIS-Hordaland-Kvinnherad Brukarmøte

mandag 12. Porsgrunn. Porsgrunn Bibliotek kl. 18:30. DIS-Telemark Julemøte

B-BLAD

Returadresse:
DIS-Norge
Pb 6601, St. Olavs plass
0129 Oslo

SLEKTSFORUM - alt på ett sted!

The screenshot shows the Slechtsforum website in a Netscape browser window. The browser's address bar displays <http://www.dis-norge.no/slektsforum/>. The website header features the DIS logo and the title "Slektsforum DIS-Norge". Navigation links include "Hjelp", "Søk", "Profil", "Private meldinger", "DISchat", and "Logg ut [0103300]". A search bar is also present.

The main content area is organized into several sections, each with a table of links and statistics:

	Erinner	Innlegg	Siste Innlegg
Etterlysninger Om leting av etterlysninger, Akershus, Aust-Agder, Buskerud, Finnmark, Hedmark, Hordaland, Møre og Romsdal, Nordland, Nord-Trøndelag, Oppland, Oslo, Rogaland, Sogn og Fjordane, Sør-Trøndelag, Telemark, Troms, Vest-Agder, Vestfold, Østfold, Norge - ukjent fylke, Hvor i Norge legger slekt?, Slekt, Norske minnaker, Emigrasjon og andre land	5539	4531	Olav Fure Høsten i S... 26 Mar 2005 18:59:35
Slektsfaglige diskusjoner DISstett, Generell, Kilder og metode, Kilderopptreffe, Slektsprogrammer	99	610	Slektsprogram til MAC OS... 26 Mar 2005 17:29:33
Nyhetsgrupper Fure der du kan skrive norsk, Fure der du kan skrive engelsk, Google nyhetsgrupper	4538	23413	Crime of Theodora i L... 26 Mar 2005 18:30:02
Fure forbeholdt DIS-Norges medlemmer DISchat, DISforum, DISnett, Slett og Data	126	420	bottom 26 Mar 2005 17:03:25
Om Slechtsforum Informasjon om Slechtsforum, Fure du søker? Kom med anker, Test forum	75	344	Broer i forbindelse i Sle... 22 Mar 2005 09:29:35
Kjøp og salg Relatert til slektsforskning. Reklame status ikke andre steder i Slechtsforum	23	64	Gjett av slektsforsk... 24 Mar 2005 09:53:21

Harver alle formene som list
Vi har 2026 registrerte brukere
De var her sist: 27 Mar 2005 19:53:55

Nye Innlegg Ingen nye Innlegg Forumet er Stengt

Powered by phpBB 2.0.13 © 2001, 2002 phpBB Group